

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและนำเสนอ ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. การพัฒนาบุคลากร

- 1.1 ความหมายของการพัฒนาบุคลากร
- 1.2 ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร
- 1.3 จุดมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร
- 1.4 การดำเนินงานพัฒนาบุคลากร

2. ครูที่ปรึกษา

- 2.1 ความหมายของครูที่ปรึกษา
- 2.2 บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา
- 2.3 คุณสมบัติของครูที่ปรึกษา
- 2.4 บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

- 3.1 ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 3.2 ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 3.3 วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 3.4 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 3.5 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 3.6 แนวปฏิบัติระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา
- 3.7 แนวปฏิบัติระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์

4. การพัฒนาคู่มือ

4.1 ความหมายของคู่มือ

4.2 ประเภทของคู่มือ

4.3 องค์ประกอบของคู่มือ

5. บริบทของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรค์

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนากุศโลกร

ทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารองค์กรและขาดไม่ได้ นั่นคือ ทรัพยากรบุคคล หากองค์กรใดได้รับการพัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอจะส่งผลให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับนั้นมาพัฒนาให้องค์กรประสบผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของการพัฒนากุศโลกร

จากการศึกษาความหมายจากเอกสาร งานวิจัย เกี่ยวกับการพัฒนากุศโลกรได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พนัส หันนาสิน (2542 : 80) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนากุศโลกร หมายถึง การเพิ่ม ความอดทน ทักษะและความสามารถเฉพาะอย่างในการทำงานและจะต้องกระทำเป็นการต่อเนื่อง อย่างไม่มีจบสิ้นทั้งนี้ก็เพื่อเพิ่มทุนและปรับปรุงคุณภาพของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่าง เต็มที่ เพื่อผลงานของสถาบันและเพื่อสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน ที่ปรารถนาจะได้รับ ความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานนั้น ๆ พันธุ์นิภา เข้มขุติ (2544 : 9) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา บุคลากรไว้ว่า การพัฒนากุศโลกรเป็นกระบวนการดำเนินการเพิ่มสร้างเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานได้ พัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ สนธิ (2547 : 10) กล่าวว่า การพัฒนากุศโลกร หมายถึง กระบวนการส่งเสริมให้บุคลากรมี ทิศทาง แนวความรู้ ความสามารถ ประสิทธิภาพและทัศนคติในการทำงานอย่างมีระบบและเกิดการ ต่อเนื่องเกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น นอกจากนี้ สุทัศน์ แก้วคำ (2546 : 8) ได้ให้ความหมายของการ พัฒนากุศโลกรไว้ว่า เป็นการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรให้เป็นผู้ที่มี ความรู้ความสามารถเหมาะสมกับความต้องการในการปฏิบัติงานในองค์กร อันจะส่งผลให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ สุขชัย ยาวะประภาส (2548 : 174) กล่าวว่า หมายถึง การจัดประสิทธิภาพการเรียนรู้อย่างเป็นระบบในห้วงเวลาที่กำหนดเพื่อเพิ่มโอกาสให้บุคลากรใน

องค์กรมีสมรรถนะสูงขึ้น สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้รับมอบหมายได้เป็นผลดีอันเป็นผลต่อการเจริญเติบโตก้าวหน้าของบุคลากรและองค์กร และวิทยา แสงคำไพ (2551 : 11) ให้ความหมายว่า กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะการเพิ่มพูน ด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ที่เกี่ยวข้องกับงานที่รับผิดชอบหรือความต้องการของบุคคล เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของตนเองและส่งผลถึงความสำเร็จขององค์กรเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

จากการศึกษาความหมายการพัฒนาบุคลากรสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการพัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมทักษะและความรู้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร

ธงชัย สันติวงษ์ (2542 : 48) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า ความสำเร็จในการพัฒนาใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจหรือเทคโนโลยี ถ้าหากกระทำไปโดยไม่ได้มีการให้ความสำคัญต่อทรัพยากรมนุษย์หรือมีการจัดการเพียงในขอบเขตความหมายที่แคบเกินไปไม่ตรงกับปัญหา แม้จะสร้างความสำเร็จในทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางวัตถุได้อย่างสูงก็ตามก็必将เกิดผลเสียที่เป็นมรดกกลับคือปัญหาด้านแรงงานสังคม มีปัญหาทางจริยธรรม ปัญญา สิ่งแวดล้อมและปัญหาคุณภาพชีวิต ที่จะเกิดขึ้นตามมาและจะกลายเป็นตัวบั่นทอนความสำเร็จทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งในระยะยาวแล้ว ต้นทุนทางสังคมและการแก้ไขสิ่งแวดล้อมจะสูงและปัญหาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ด้านคุณภาพ จะเป็นตัวถ่วง ทั้งนี้รวมไปถึงปัญหาความตกต่ำของคุณภาพผู้นำที่จะปรากฏตามหลังมาอีกด้วย อีกทั้ง ทวีศักดิ์ สนธิ (2547 : 11) ให้ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร ไว้ว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญต่อการบริหารงาน ในองค์กรอย่างยิ่ง เพราะบุคคลในองค์กรจะต้องมีการปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่จนเกิด ความชำนาญการและต้องการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทัน ต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันอยู่เสมอและมีการพัฒนากระบวนการปฏิบัติงานในองค์กรได้รับ ประโยชน์สูงสุด ส่วน ธงชัย วิทยาภูล (2547 : 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร ไว้ว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องจัดดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง หน่วยงานหรือองค์กรใดที่บุคลากรได้รับการพัฒนาอยู่เสมอจะทำให้เกิดระบบงานที่ดีมีคุณภาพ ส่งผลให้การปฏิบัติงาน มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลากรไม่เพียงแต่ทำให้หน่วยงานหรือองค์กรมีประสิทธิภาพเท่านั้น ยังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรด้วย รวมไปถึง กิตติภพ เกาแก้ว (2547 : 9) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการบริหารงานบุคคล สามารถทำให้บุคลากรได้เพิ่ม

องค์ความรู้ ความชำนาญ และเกิดทักษะเพิ่มขึ้น สามารถที่จะติดตามวิทยาการและเทคโนโลยีซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ทัน นอกจากนั้นการพัฒนาศักยภาพยังเป็นวิทยาการในการส่งเสริมและสร้างทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพให้กับบุคคลซึ่งนอกจากจะช่วยให้ตนเองก้าวหน้าในหน้าที่การงานแล้วยังสามารถทำให้องค์กรหรือหน่วยงานบรรลุเป้าหมายสูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอีกด้วย และวิทยา แสงคำไพ (2551 : 13) กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพเป็นการเพิ่มทุนประสิทธิภาพให้ความรู้ ความชำนาญของบุคลากร โดยตรงเพื่อเพิ่มความสามารถและความเชื่อมั่นในตนเองให้มากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องมีการเพิ่มขีดจำกัดความสามารถในการศึกษาหาความรู้ เทคนิค วิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดทักษะประสบการณ์ซึ่งผู้บริหารจะต้องตระหนักถึงการให้ความสนใจ สนับสนุน ส่งเสริม ตลอดจนการสร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากรในหน่วยงานให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการศึกษาความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพดังกล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาศักยภาพมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ความรู้ และทักษะ ความชำนาญ ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจนทำให้สามารถที่จะพัฒนาหน่วยงานของตนเองให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพ

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาศักยภาพ

อานวย สระพรหม (2546 : 42) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของระบบครูที่ปรึกษาเพื่อให้ นักเรียนทุกคนได้รับการส่งเสริมช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาและดำรงตนอยู่ในรั้วโรงเรียนได้อย่างมีความสุขตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ทวีศักดิ์ สนธิ (2547 : 14) กล่าวว่า เป็นการมุ่งหวังที่จะให้บุคลากรปรับปรุงเพิ่มพูนและพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองด้วยความรู้ ความสามารถในลักษณะต่าง ๆ ภายนอก และภายในจิตใจ เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานนั้นดีกว่าเดิมทั้งด้านปริมาณ คุณภาพและเวลา

ธงชัย วิทยาคุณ (2547 : 13) กล่าวว่า วัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาศักยภาพนั้น คือ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติหน้าที่การงานของบุคลากรนั่นเอง

จากจุดมุ่งหมายข้างต้นที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาศักยภาพมีจุดมุ่งหมายให้บุคลากรพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองในลักษณะต่าง ๆ และถ่ายทอดสู่นักเรียนเพื่อส่งเสริมช่วยเหลือให้นักเรียนประสบความสำเร็จ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน โรงเรียนและในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม

การดำเนินงานพัฒนาบุคลากร

การดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากร เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับผู้บริหาร เนื่องจากการพัฒนาองค์กรนั้นต้องขับเคลื่อนด้วยบุคลากรภายในองค์กร ดังนั้นหน่วยงานจึงต้องพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร ดังนั้นกระบวนการพัฒนาบุคลากรมีดังนี้

การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่องค์กรหรือหน่วยงานจัดขึ้น เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ อย่างหนึ่งในการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ด้านทักษะ ด้านความรู้ ด้านความสามารถ ต่าง ๆ ใ้บุคลากรในองค์กรได้มีองค์ความรู้ตามเป้าหมายของการฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

สมชาย กิจขรรจง (2545 : 5) กล่าวว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่จะทำใ้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ (Knowledge) เกิดความเข้าใจ (Understanding) เกิดความชำนาญ (Skill) และเกิดเจตคติ (Attitude) ที่ดีเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนกระทั่งให้ผู้เข้ารับการอบรม เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ

สมคิด บางโม (2545 : 14) กล่าวว่า การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะด้านของบุคคลโดยมุ่งเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะและทัศนคติ อันนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และองค์กรบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

จากการศึกษาความหมายของการฝึกอบรม สรุปได้ว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการพัฒนาบุคคลเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ ทักษะ และกระบวนการให้เกิดความชำนาญให้บรรลุตามเป้าหมายที่องค์กรได้ตั้งไว้ให้เกิดประสิทธิภาพ

ความมุ่งหมายของการฝึกอบรม

สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างถึงใน ชงชัย วิทยากุล, 2547 : 15) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการฝึกอบรมว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ความมุ่งหมายระดับองค์กร (Institutional Objective) ซึ่งมุ่งเน้นในด้านของส่วนรวม ได้แก่

- 1.1 เพื่อสร้างความสนใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่
- 1.2 เพื่อสอนวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด
- 1.3 เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการให้ได้ผลมากที่สุด
- 1.4 เพื่อลดความสิ้นเปลือง

- 1.5 เพื่อจัดวางมาตรฐานในการปฏิบัติงาน
- 1.6 เพื่อพัฒนาฝีมือในการปฏิบัติงานของบุคคล
- 1.7 เพื่อพัฒนาการบริหารด้านบุคคล
- 1.8 เพื่อฝึกบุคคลไว้เพื่อความก้าวหน้าของงาน
- 1.9 เพื่อสนองบริหารอันมีประสิทธิภาพแก่สาธารณชน

2. ความมุ่งหมายระดับบุคคล (Employee Objective)

- 2.1 เพื่อเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง
- 2.2 เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพในการปฏิบัติงาน
- 2.3 เพื่อพัฒนาฝีมือในการปฏิบัติงาน
- 2.4 เพื่อฝึกฝนในการปฏิบัติงาน
- 2.5 เพื่อเรียนรู้งานและลดอัตราการเสี่ยงอันตรายจากการปฏิบัติงาน
- 2.6 เพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานให้ดีขึ้น
- 2.7 เพื่อให้มีความพอใจในการปฏิบัติงาน

จากการศึกษาความมุ่งหมายของการฝึกอบรมสามารถสรุปได้ว่า การฝึกอบรมมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาองค์กรให้ได้ผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลมากที่สุดและเพื่อพัฒนาบุคคลในองค์กรให้มีบุคลิกภาพ และความสามารถในการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น

ความจำเป็นของการฝึกอบรม

พะยอม วงศ์สารศรี (2537 : 169) กล่าวถึงความจำเป็นของการฝึกอบรมไว้ว่า การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลในองค์กรให้มีความรู้อย่างเพียงพอต่อการปฏิบัติงานนั้น ๆ มีทัศนคติต่อการทำงานที่ดี เพราะถ้าหากบุคคลในองค์กรมีความพึงพอใจในการทำงานย่อมส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิผลในการทำงานและมีความสามารถในการทำงานอย่างชำนาญ หรือมีทักษะในการทำงานนั้น ๆ เป็นอย่างดี ดังนี้

1. องค์กรมุ่งหวังผลผลิตที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ผู้ที่จะทำให้ผลผลิตไปสู่จุดหมายที่องค์กรกำหนดไว้ คือ บุคลากรในองค์กร เพียงแต่ผู้บริหารคนเดียวไม่พอยังจำเป็นต้องอาศัยบุคคลอื่น ๆ ที่จะร่วมแรงร่วมใจกันทำงานให้ประสบความสำเร็จ ฉะนั้นต้องมีหน่วยงานฝึกอบรมให้ได้เรียนรู้งานนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจงานอันจะนำไปสู่ความรวดเร็วในการปฏิบัติงานและยังป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นกับงานนั้น ด้วย

2. ลักษณะงานขององค์กรมีความแตกต่างจากความรู้ที่ได้จากสถานศึกษาเพราะสถานศึกษาจะให้ความรู้ และฝึกฝนสิ่งที่ต่าง ๆ ทั่วไปอาจจะไม่ได้เฉพาะเจาะจง และมีลักษณะพิเศษเฉพาะขององค์กร ฉะนั้นผู้สำเร็จการศึกษาจำเป็นต้องได้รับการเรียนรู้งานนั้นก่อนเข้าทำงาน เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปฏิบัติงานอันเป็นผลให้การทำงานด้วยความสบายใจ

3. งานในองค์กรมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นจะต้องมีการปรับสิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะงานหรือการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี เช่น การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในงานต่าง ๆ จำเป็นต้องฝึกอบรมให้บุคลากรในองค์กรสามารถทำงานใหม่ได้เป็นอย่างดี

4. บุคคลในองค์กรจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อทำงานไปนาน ๆ ความเฉื่อยชา ความเบื่อหน่ายจะเกิดขึ้น ฉะนั้นองค์กรจำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อไม่ให้รู้สึกว่ามีอายุมากแล้วปล่อยเคื่องหลังทำ จะต้องให้คนในองค์กรเกิดจิตสำนึกว่าไม่มีใครแก่เกิดเรียน

จากความจำเป็นของการฝึกอบรมดังกล่าวนี้ สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการทำงาน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ นั่นคือการฝึกอบรมควรต้องจัดให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น

ครูที่ปรึกษา

ความหมายของครูที่ปรึกษา

จากการศึกษา เอกสาร งานวิจัยได้มีผู้ให้ความหมายของครูที่ปรึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

อิทธิพล ธนุพันธ์ (2547 : 13) กล่าวถึงความหมายของครูที่ปรึกษาไว้ว่า ครูที่ปรึกษาประจำชั้นคือ บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ แก้ไข ป้อนกัน และดูแลนักเรียนจำนวนหนึ่งอย่างใกล้ชิด เปรียบเสมือนที่เลี้ยงที่ดูแลนักเรียนตลอดเวลาที่ยังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสถานศึกษา ครูที่ปรึกษาประจำชั้นจะให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยเหลือนักเรียนในการตัดสินใจและแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียน สังคม และเรื่องส่วนตัว ซึ่งเป็นแนวทางให้นักเรียนได้เลือกและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับ ปัทมา สารุ (2553 : 13) ที่ให้ความหมายของครูที่ปรึกษาไว้ว่า ครูที่ปรึกษาหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งขึ้นเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือนักศึกษาในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านวิชาการ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านมนุษยสัมพันธ์ การปรับตัวเข้ากับสังคม

การเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการวางแผนเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

จากการศึกษาความหมายของครูที่ปรึกษา สามารถสรุปได้ว่า ครูที่ปรึกษา หมายถึง ครูประจำชั้นหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลความประพฤติ ช่วยเหลือ และสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวิชาการ ด้านการให้คำปรึกษา การปรับตัวให้เข้ากับสังคม และเพื่อให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา

กรมสุขภาพจิต (2546 : 26) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาไว้ ดังนี้

1. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้งการส่งเสริม ป้องกันปัญหาและการช่วยเหลือแก้ปัญหาในด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัวหรืออื่น ๆ
2. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามแนวทางที่กำหนด คือ
 - 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 2.2 การคัดกรองนักเรียน
 - 2.3 การส่งเสริมนักเรียน
 - 2.4 การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน
 - 2.5 การส่งต่อนักเรียน
3. ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี
4. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน และประเมินผลรายงานส่งหัวหน้าระดับ
5. อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษก ปัตตานี (2554 : 2) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาไว้ ดังนี้

1. ให้คำปรึกษา แนะนำการทำ และตรวจสอบหลักฐานการเป็นนักศึกษา
2. ปฐมนิเทศนักเรียน นักศึกษา ในการลงทะเบียนวิชาเรียน
3. ให้ความรับผิดชอบแก่นักเรียน นักศึกษา ในการลงทะเบียนวิชาเรียน การขอเปลี่ยนขอเพิ่มและถอนรายวิชาเรียน
4. ให้คำปรึกษาและความเห็นในการขอผ่อนชำระเงินค่าลงทะเบียนรายวิชา ของนักเรียน นักศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบ
5. จัดทำ เก็บรวบรวมประวัติส่วนตัว ประวัติการศึกษา และประวัติความประพฤติเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ ติดตามผลการเรียนและดูแลความประพฤติของนักเรียน

6. ติดตาม ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนในแต่ละระดับแก่นักเรียน นักศึกษา ผู้เรียนจบการศึกษา

7. ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียน การคำนวณหาค่าระดับคะแนนเฉลี่ย แก่นักเรียน นักศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบ

8. แนะนำหาทางป้องกัน และติดตามนักเรียน นักศึกษา ที่ขาดเรียน

9. เสนอความเห็นและข้อมูลเกี่ยวกับการกำหนดรายวิชาในการลงทะเบียนแต่ละภาคเรียน

10. ติดตามประสานงานกับผู้ปกครอง พร้อมทั้งรายงานการเรียนและผลผลิตของนักเรียน นักศึกษา ที่อยู่ในความรับผิดชอบ

11. ติดตามแนะนำและช่วยแก้ปัญหา ให้แก่นักเรียน นักศึกษา ที่ขอผ่อนผันการชำระเงินค่าลงทะเบียนรายวิชาก่อนวันสอบปลายภาคเรียนและรายงานให้ผู้อำนวยการวิทยาลัยทราบ

12. ให้คำปรึกษา ตักเตือนดูแล แก้ไข และปรับปรุงความประพฤติของนักเรียน นักศึกษา ที่อยู่ในความรับผิดชอบ

วิทยาลัยการอาชีพพล (2555 : 1) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ครูที่ปรึกษาไว้ ดังนี้

1. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคคลที่สถานศึกษาแต่งตั้งอย่างเป็นทางการให้มีหน้าที่รับผิดชอบ ตลอดจนการช่วยเหลือนักเรียนนักศึกษาในด้านต่างๆ

2. ครูที่ปรึกษาจึงต้องมีสำนึกที่ดีต่อหน้าที่และความมุ่งมั่นจะทำให้สำเร็จสมกับที่ได้รับ ความไว้วางใจจากสถานศึกษา

3. หน้าที่ในด้านต่างๆ อาจจะมีหลายประการแต่โดยภาพรวม ครูที่ปรึกษาจะคอยให้ความ ช่วยเหลือนักเรียนนักศึกษาในด้านการศึกษา เรื่องส่วนตัว เรื่องสังคม ครอบครัว เศรษฐกิจ ตลอดจน แก้ปัญหาอื่นที่พอจะช่วยเหลือได้

4. ด้านการศึกษา ครูที่ปรึกษาจะต้องให้ความช่วยเหลือตั้งแต่การศึกษาหลักสูตรรายวิชาที่ ต้องเรียน การลงทะเบียนเรียน วิธีการเรียนแก้ปัญหาอื่นๆ

5. ด้านส่วนตัว ครูที่ปรึกษาจะต้องให้ความช่วยเหลือด้านการดำรงชีวิตในสถานศึกษา กับ เพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครู รวมทั้งบุคคลอื่นที่จะต้องเกี่ยวข้อง

6. ด้านครอบครัว ในบางครั้งเมื่อนักเรียนนักศึกษามีปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัวครูที่ ปรึกษาจะต้องใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบเพื่อเข้าใจและช่วยเหลืออย่างเหมาะสม เช่น ความ ขัดแย้งระหว่างลูกกับพ่อแม่กับครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ เป็นต้น

7. ด้านเศรษฐกิจ ครูที่ปรึกษาอาจจะพบว่านักเรียนนักศึกษาบางคนต้องได้รับการดูแล ค่าใช้จ่ายต่างๆ เพราะมาจากครอบครัวที่แตกต่างกันไป สำหรับบางคนอาจจะมีปัญหาด้านการเงิน

8. สิ่งที่สำคัญในการช่วยเหลือก็คือการมีความจริงใจและการพัฒนาศักยภาพของการเป็นครูที่ปรึกษาซึ่งจะมีหน้าที่อย่างสมบูรณ์แบบ

9. การจัดสรรเวลาให้เหมาะสมเพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาได้มีเวลาพบเพื่อปรึกษา เป็นสิ่งสำคัญมาก ไม่ควรอ้างว่าไม่มีเวลาเพราะจะทำให้เกิดความเสียหาย

10. การพัฒนาตนเองในด้านความสามารถในการให้คำปรึกษา มีความสำคัญมากเพราะจะเป็นเทคนิคที่จะช่วยนักเรียนนักศึกษาได้อย่างประสบความสำเร็จ ดังนั้นควรเรียนรู้ และฝึกฝนด้วย

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การให้ความช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาไม่เพียงแต่ด้านวิชาการเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ครูที่ปรึกษายังต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน รวมถึงการแก้ปัญหาต่าง ๆ หากพบปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอนหรือการดำรงชีวิตของนักเรียนแล้ว ครูที่ปรึกษาควรให้คำแนะนำที่ดี ให้ความรักและดักเตือนเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียน

คุณสมบัติของครูที่ปรึกษา

เรื่องเดช วงศ์หล้า (2555 : 3-4) กล่าวว่า อาจารย์ที่ปรึกษาควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ด้านความรู้ อาจารย์ที่ปรึกษาควรมีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1.1 หลักสูตร อาทิ ปรัชญา โครงสร้าง รายวิชา และเกณฑ์การสำเร็จตามหลักสูตร และแผนการเรียน

1.2 กระบวนการและแนวปฏิบัติทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา

1.3 ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาทั้งในด้านการเรียน กิจกรรม วินัยนักศึกษา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.4 การให้คำปรึกษาที่ถูกต้องตามหลัก ทฤษฎี

1.5 บทบาทหน้าที่ ขอบเขตความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษา

2. ด้านบุคลิกภาพ อาจารย์ที่ปรึกษาควรมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่และให้คำปรึกษา ดังนี้

2.1 เป็นกัลยาณมิตร จริงใจ ทำให้นักศึกษาเกิดความอุ่นใจและไว้วางใจ

2.2 กระตือรือร้น สนใจที่พร้อมจะรับฟัง เข้าใจและให้ออกาสแก่นักศึกษา

2.3 มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

2.4 ยึดหลักการและเหตุผล และความถูกต้อง

2.5 มีอารมณ์ที่มั่นคง สุขภาพ ให้เกียรติและรักษาเกียรติของนักศึกษา

2.6 มีเจตคติในการดูแล ช่วยเหลือนักศึกษา

2.7 อุทิศเวลาในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่

3. ด้านจรรยาบรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในจรรยาบรรณของบุคลากรมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา และหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษา ดังนี้

3.1 มีจรรยาบรรณยึดมั่นในหลักการที่ถูกต้อง ไม่ใช้อำนาจครอบงำผิดทำนองคลองธรรมต่อนักศึกษา

3.2 มีจรรยาบรรณต่อตนเอง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและพัฒนาตนเองเพื่อปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.3 มีจรรยาบรรณต่อนักศึกษา พึงให้บริการนักศึกษาด้วยความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ และใช้กริยาจาที่สุภาพอ่อนโยน เมื่อเห็นว่าเรื่องใดไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือไม่อยู่ในอำนาจ ของตน ควรชี้แจงเหตุผลหรือแนะนำให้ติดต่อผู้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเรื่องนั้น ๆ ดำเนินการ

3.4 รักษาข้อมูลความลับส่วนตัวของนักศึกษาที่อาจก่อความเสียหาย ไม่วิพากษ์วิจารณ์ นักศึกษาแก่บุคคลอื่น หรือวิพากษ์วิจารณ์บุคคล และสถาบันของตนให้เสียหาย

3.5 พึงเป็นแบบอย่างในการประพฤติตนเป็นคนดีเหมาะสมกับวิชาชีพครู วิทยาลัยการอาชีพพล (2555 : 2) กล่าวถึงคุณสมบัติของครูที่ปรึกษา ดังนี้

1. มีความเมตตากรุณา
2. ชอบให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่น
3. มนุษย์สัมพันธ์ดีกับบุคคลทุกคน
4. ยินดีรับฟังปัญหาของบุคคลอื่นด้วยความเห็นใจ
5. มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี
6. มีความสามารถในการเข้าใจปัญหาของบุคคลอื่น
7. มีทักษะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี
8. มีความรู้และทักษะในการให้คำปรึกษา
9. ประพฤติตนเป็นคนดีที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนนักศึกษา

จากการศึกษาคุณสมบัติครูที่ปรึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า คุณสมบัติของครูที่ปรึกษานั้นมีความสำคัญต่อนักเรียนในเรื่องของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนั้นครูที่ปรึกษาควรมีลักษณะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถทั้งทางด้านวิชาการและการให้คำปรึกษาที่ดี มีจิตวิทยา และเทคนิคในการให้คำปรึกษา ยึดมั่นเข้มแข็งใส มีจรรยาบรรณของครูที่ปรึกษา มีคุณธรรมจริยธรรม อันดีงาม ตลอดจนการแก้ไขปัญหานักเรียนด้วยความอดทน

บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544 : 46) กำหนดบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยสรุปดังนี้

1. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งการส่งเสริม ป้องกันปัญหาและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว หรือด้านอื่น ๆ
2. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามแนวทางที่กำหนดคือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน และการส่งต่อนักเรียน
3. ร่วมประชุมกลุ่ม ปรึกษาปัญหารายกรณี
4. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งหัวหน้าระดับ
5. อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 26) ระบุบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

1. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งการส่งเสริมป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ได้แก่ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว หรือด้านอื่น ๆ
2. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามแนวทางที่กำหนดดังนี้
 - 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยการรวบรวมข้อมูลนักเรียน จัดทำข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและเป็นระบบ
 - 2.2 การคัดกรองนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มเด็กมีความสามารถพิเศษ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาต้องการช่วยเหลือโดยเร่งด่วน
 - 2.3 การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โดยการจัดกิจกรรม โครงการ โครงการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเองและเห็นคุณค่าในตนเอง มีทักษะในการดำเนินงาน
 - 2.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษากรณีปัญหาที่ไม่ได้ซับซ้อนหรือยุ่งยาก ทั้งรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม
 - 2.5 การส่งต่อนักเรียน กรณีปัญหาของนักเรียนซับซ้อน ให้ส่งต่อไปยังครูแนะแนว ฝ่ายปกครองหรือผู้มีทักษะ ความสามารถตรงกับลักษณะปัญหา
3. พัฒนาองค์ความรู้ทางจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา
4. ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหา
5. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งหัวหน้าระดับ
6. อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ในบทบาทและหน้าที่โดยตรงของครูที่ปรึกษานั้นควรดำเนินการตามกระบวนการหรือขั้นตอนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูที่ปรึกษาควรมีการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายนอกและภายในสถานศึกษา มีการบันทึกการปฏิบัติงาน มีการประเมินผล ติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นระยะและรายงานผลต่อผู้บังคับบัญชา

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

จากการศึกษาความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมี นักวิชาการ ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 4) ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม การพัฒนา การป้องกัน และการแก้ไข เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพของชีวิตที่ดี มีทักษะในการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤตต่าง ๆ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีลำดับขั้นตอนชัดเจนมีวิธีการและเครื่องมือที่ได้มาตรฐานและคุณภาพ มีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา เป็นบุคคลหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

วิสรณ พลเสน (2547 : 35) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบ มีขั้นตอน มีวิธีการที่เป็นกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ มีการประสานงานจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างชัดเจน ทั้งบุคลากรภายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา มีกิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

หทัยชนก เพชรประกาย (2549 : 7) สรุปความหมายไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือ หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และแก้ไขปัญหาโดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และปลอดภัยจากสารเสพติด

เสถียร ทามัง (2551 : 9) สรุปไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับการปกครองครองนักเรียน เพราะเป็นงานที่ส่งเสริม พัฒนา ควบคุมและแก้ไขความประพฤติ ลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนให้อยู่ในกฎและระเบียบ วินัย ซึ่งก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรและเพื่อการปกป้องคุ้มครอง การดูแลรักษา รวมทั้งให้การอบรมกิริยา มารยาทอันดีแก่นักเรียน นอกจากนี้ยังมีการดูแลทั้งในการเก็บข้อมูลของผู้เรียนให้เป็นฐานในการให้บริการ การให้คำแนะนำ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคล ซึ่งรวมถึงงานแนะแนวนักเรียนด้วย

สันติสุข สันติศาสนสุข (2552 : 85) กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีรูปแบบอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

สมพร ใจบุญนอก (2553 : 6) กล่าวสรุปไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การดำเนินงานช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนและเป็นกระบวนการที่สามารถตรวจสอบได้ โดยมีบุคลากรทั้งในและนอกสถานศึกษาให้ความร่วมมือกันดำเนินการ

สะติม คำมา (2553 : 8) สรุปว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือเป็นระบบการที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนา การป้องกันและแก้ไข โดยประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีการดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

สิรินาถ คุณมา (2553 : 9) สรุปไว้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน มีวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคคลหลัก มีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก รวมถึงมีการสนับสนุนส่งเสริมจากภายในโรงเรียน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 13 (2557 : 5) สรุปไว้ว่าระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงาน ที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และ ครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือ ที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

จากการศึกษา ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สรุปได้ว่า เป็นวิธีการดำเนินงาน กิจกรรมหรือกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือแก้ปัญหาให้แก่นักเรียน ในสถานศึกษา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาเข้าร่วม ในการบริหารระบบประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้บริหารและครูทุกคน กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกัน และแก้ไขปัญหา 5) การส่งต่อ เพื่อปรับปรุงให้พฤติกรรมของนักเรียนดีขึ้น

ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 2) ตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้องมีการจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้มีกระบวนการและวิธีการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบที่มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งองค์กรภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอันจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จโดยมีแนวคิดหลัก ในการดำเนินงาน ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การชี้แนะนักเรียน เป็นสำคัญ ในการพัฒนาเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมเป็นสิ่งจำเป็น
2. ความสำเร็จของงาน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร โรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน

สละติม คำมา (2553 : 10) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามตามศักยภาพของตัวของนักเรียนเอง การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีคุณค่าและความสำคัญที่สถานศึกษาต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลกับนักเรียนอย่างเป็นระบบ

สรุปความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงาน อย่างเป็นระบบโดยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จและพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดำเนินกิจกรรมหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ ที่กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุน ให้โรงเรียนในสังกัดดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู อาจารย์

และผู้เกี่ยวข้องร่วมมือกันช่วยเหลือ ส่งเสริมให้นักเรียนอย่างมีระบบและเกิดความต่อเนื่อง โดยยึดหลักสายใยและความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนให้มีทักษะ การดำรงชีวิตนักเรียนให้มีทักษะในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามนโยบาย ของรัฐบาล ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน อ้างถึงใน เฉลิมศักดิ์ นนทมาลย์, 2554 : 25) ดังนี้

1. รัฐบาลได้ประกาศเจตนารมณ์และมอบนโยบายตามยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้านเด็ก และเยาวชน ต้องการให้ 3 กระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงวัฒนธรรมเป็นเจ้าภาพในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของเด็ก และเยาวชน ซึ่งจะทำให้เด็กและเยาวชนนั้นมีสุขภาพดีแข็งแรงและมีพัฒนาการตามวัย มีสุขภาพจิต ดีแจ่มใส และมีคุณภาพด้านสติปัญญาสามารถเรียนรู้และพัฒนาความสามารถ ทนต่อเหตุการณ์ ปัจจุบัน

2. กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ปี 2549 เป็นปีแห่งการปฏิรูปการเรียนการสอน เพื่อ พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมไปถึงการพัฒนา นักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ

3. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายให้โรงเรียนในสังกัดได้ให้มี ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กำหนดมาตรการการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาของนักเรียน เน้นกิจกรรมเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาและการคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยมีมาตรการให้ สถานศึกษามีมาตรฐานจัดกิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคม สิทธิ เด็กตลอดจนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด พฤติกรรมนักเรียน การละเมิด ทางเพศ โดย การประสานงานกับเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและ หลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวทางการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคน (มาตรา 22)

5. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 มีเจตนารมณ์ให้รัฐมีหน้าที่ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เด็กและครอบครัวให้อยู่ในสภาพที่มีมาตรฐานในการดำรงชีพ

6. กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและกำหนดเงื่อนไขใน การจัดการ บริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการจัดกิจกรรมในการแนะแนว ให้คำปรึกษาและฝึกอบรม นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครอง พ.ศ. 2548

7. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547 ในมาตรา 42 ได้กำหนดให้คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) จัดทำมาตรฐานตำแหน่ง มาตรฐานวิทยฐานะ และมาตรฐานทางวิชาการไว้เป็นบรรทัดฐานทุกตำแหน่งในมาตรา 42 ให้ครูที่ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติงานทางวิชาการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อร่วมพัฒนาผู้เรียนส่งเสริม ด้านศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การวิเคราะห์ การวิจัย การประเมินพัฒนาการของผู้เรียน และ ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายโดยกำหนดให้ลักษณะงานที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนเป็นภาระงานหนึ่งในมาตรฐานของตำแหน่งครูและผู้บริหารสถานศึกษาทุก ตำแหน่ง

วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานทุกอย่างหรือกิจกรรมต่าง ๆ มีความจำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายเพื่อกำหนดกรอบและแนวทางในการดำเนินงาน กรมสุขภาพจิต (2546 : 3) ได้กำหนด วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบ และมี ประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกัน โดย ผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสารหลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือ รับการประเมินได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ้างถึงใน เฉลิมศักดิ์ นนทมาลย์, 2554 : 27) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการ วิธีการและเครื่องมือที่มี คุณภาพและมีมาตรฐานสามารถตรวจสอบได้

2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมให้เต็มศักยภาพ เป็นคน ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การทำงานในระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่ชัดเจนอย่างเป็นระบบ และมีการขอความร่วมมือ จากผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติหน้าที่

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทั้งทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ สภาพท้องถิ่น ส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีแนวคิดเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย โรงเรียนในฐานะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงในด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กรมสุขภาพจิต (อ้างถึงใน ศิรินาถ คุณมา, 2553 : 9) กล่าวว่า การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น กรมสุขภาพจิตได้ระบุถึงความสำคัญและความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าเป็นไปเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังไว้โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นก็เป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนา เนื่องจากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในการสื่อสาร สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อคนในด้านดีแล้วยังมีผลเสียเกิดขึ้น เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว ที่เป็นผลต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของคน ความหวังที่จะพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามความมุ่งหวังนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะครูในโรงเรียนซึ่งเป็นที่ปรึกษาจะเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ ตามระบบเพื่อช่วยเหลือนักเรียนในความดูแลของตนเองด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์

ราตรี ดนเล็ก (2550 : 10) กล่าวว่า การจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนา นักเรียนแต่ละคนจะมีครูอย่างน้อยหนึ่งคนคอยช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและผู้ปกครองควรรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อคอยเฝ้าระวังดูแลบุตรหลาน โดยความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ชำนาญในสาขาต่าง ๆ ในรูปแบบสหวิทยาการ

เสถียร ทามัง (2551 : 10) กล่าวว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความเกี่ยวเนื่องกับการปกครองนักเรียน เพราะเป็นงานส่งเสริม พัฒนาควบคุม และแก้ไขความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร และเพื่อการคุ้มครอง ดูแล รักษา รวมทั้งให้การอบรมศีลธรรม จรรยา มารยาทอันดีแก่นักเรียน นอกจากนั้นมีการดูแลทั้งในการเก็บข้อมูล

ของนักเรียนเพื่อใช้เป็นฐานในการให้บริการให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคลได้รวมถึงงาน
แนะแนวนักเรียนด้วย

สะติม คำมา (2553 : 10) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีบทบาทสำคัญต่อ
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้มีความงอกงามตามศักยภาพของตัวนักเรียนเอง การดำเนินงาน
ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงมีคุณค่าและความสำคัญที่สถานศึกษาต้องนำไปปฏิบัติให้
เกิดผลกับนักเรียนอย่างเป็นระบบ

ศิรินาถ คุณมา (2553 : 9) กล่าวว่า เป็นกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็น
ขั้นตอนมีวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลัก มีการ
ประสานงานกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมถึงสนับสนุนส่งเสริมจากภายในโรงเรียน

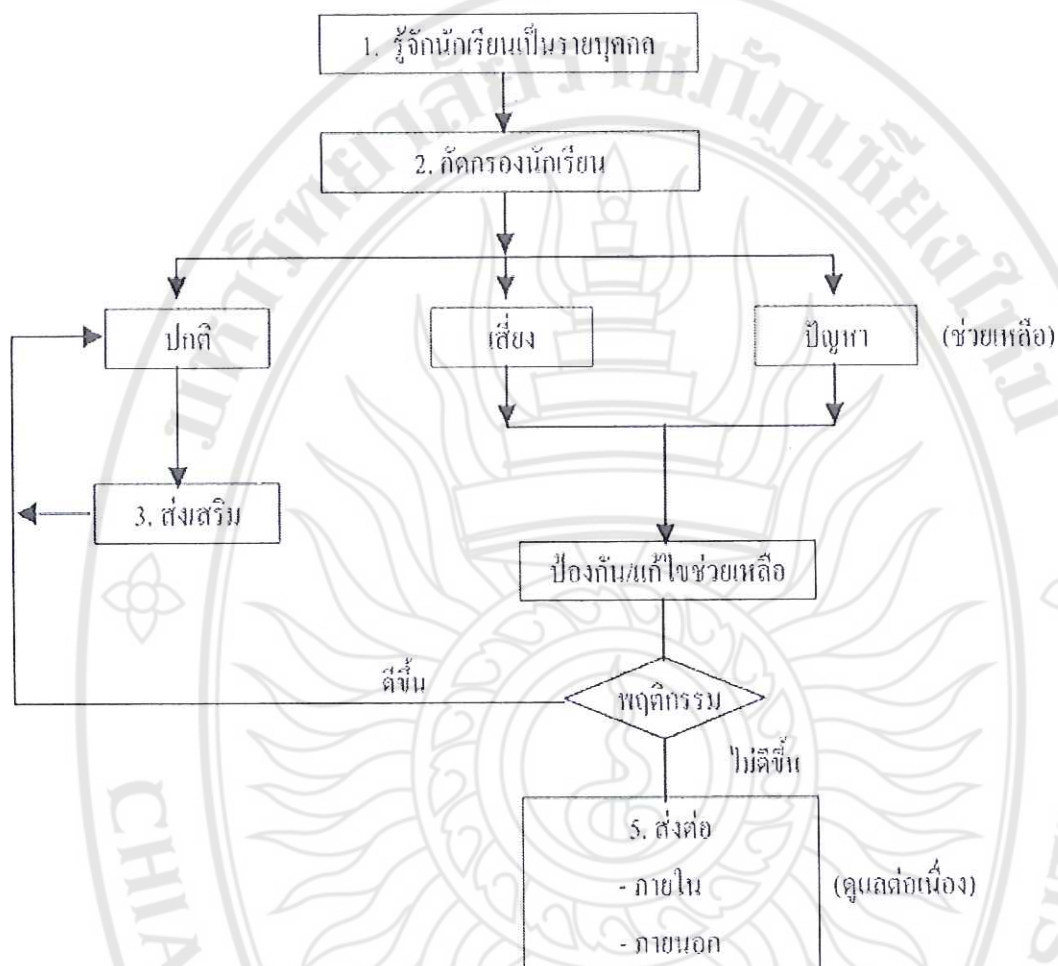
จากแนวคิดเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สามารถสรุปได้ว่า การดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการในการช่วยเหลือนักเรียน ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม
ไม่พึงประสงค์ การดูแล ให้นักเรียนมีศีลธรรม จริยธรรม และมีมารยาทอันดี โดยผ่านกระบวนการ
ดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน โดยมี 5 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การส่งต่อ

กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 11) สรุปกระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนไว้ได้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
5. การส่งต่อ

กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแสดงให้เห็นดังแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 8)

กรมสุขภาพจิต (2546 : 11) กล่าวว่าแต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ

ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ้างถึงใน เกลิมศักดิ์ นนทมาลย์, 2554 : 29) สรุปองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ควรทราบ ได้แก่
 - 1.1 ด้านความสามารถ เช่น ด้านการเรียน ด้านความสามารถอื่น ๆ เป็นต้น
 - 1.2 ด้านสุขภาพ เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านพฤติกรรม เป็นต้น
 - 1.3 ด้านครอบครัว เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการคุ้มครองนักเรียน เป็นต้น
 - 1.4 ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม เช่น ด้านความสามารถพิเศษ การเข้าร่วมกิจกรรม

เป็นต้น

วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทุกด้าน ควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย คือ 1) ระเบียบสะสม 2) แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) หรือแบบประเมินพฤติกรรมทางอารมณ์ (EQ) 3) วิธีการและเครื่องมืออื่น เช่น การสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์ การศึกษาจากแฟ้มสะสมผลงาน การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสุขภาพ เป็นต้น สอดคล้องกับ กรมสุขภาพจิต (2551 : 7) กล่าวว่า ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกันหล่อหลอมให้เกิดเป็นพฤติกรรมที่แตกต่าง หลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านที่ดีและด้าน ไม่ดี ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ครู ประจักษ์ หรือครูที่ปรึกษาเข้าใจนักเรียนมากยิ่งขึ้น และสามารถนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เพื่อคัดกรองนักเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียน ไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ครูที่ปรึกษาควรเก็บข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับนักเรียนอย่างน้อย 6 ด้านใหญ่ ๆ คือ 1) ด้านความสามารถ แยกเป็น ด้านการเรียนและความสามารถอื่น ๆ 2) ด้านสุขภาพ แยกเป็น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ-พฤติกรรม 3) ด้านครอบครัว แยกเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการคุ้มครองนักเรียน 4) ด้านยาเสพติด 5) ด้านความปลอดภัย 6) ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติมซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น ด้านเพศ ดังตารางที่ 2.1 กรมสุขภาพจิต (2551 : 8 - 9)

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ควรทราบ

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
1. ด้านความสามารถ แยกเป็น	
1.1 การเรียน	1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละวิชา 2. ผลการเรียนรู้เฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน
	พฤติกรรมกรเรียนในห้องเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ขาดเรียน เป็นต้น ฯลฯ
1.2 ด้านความสามารถอื่น ๆ	1. บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน 2. ความสามารถพิเศษ 3. การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ฯลฯ
2. ด้านสุขภาพ	
2.1 ด้านร่างกาย	1. ส่วนสูง น้ำหนัก 2. โรคประจำตัว ความบกพร่องทางร่างกาย
2.2 ด้านจิตใจ-พฤติกรรม	1. อารมณ์ซึมเศร้า/วิตกกังวล 2. ความประพฤดิ 3. พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง/สมาธิสั้น 4. บุคลิกภาพเก็บตัว/ขี้อาย ฯลฯ
3. ด้านครอบครัว แยกเป็น	
3.1 ด้านเศรษฐกิจ	1. รายได้ของบิดา มารดา/ผู้ปกครอง 2. อาชีพของผู้ปกครอง 3. ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน ฯลฯ
3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน	1. จำนวนพี่น้อง/บุคคลในครอบครัว 2. สถานภาพของบิดา มารดา 3. บุคคลที่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน 4. ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว 5. ลักษณะที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม 6. ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวหรือการใช้สารเสพติดการติดสุรา การพนัน เป็นต้น ฯลฯ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
4. ด้านยาเสพติด	1. พฤติกรรมที่แสดงออก พฤติกรรมในชั้นเรียน 2. การใช้ยา
5. ด้านความปลอดภัย	1. สุขภาพและบุคลิกภาพ 2. สถานภาพครอบครัวและสิ่งแวดล้อม 3. ข้อมูลการเดินทาง 4. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ฯลฯ
6. ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติมซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือ เช่น ด้านเพศ	

วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนรายบุคคล ที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว ที่สำคัญ คือ

1. ระเบียนสะสม เป็นเครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลและครูที่ปรึกษานำข้อมูลมาพิจารณาเพื่อรู้จักนักเรียนรายบุคคล อย่างน้อยข้อมูลควรครอบคลุมทั้งด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัวของนักเรียน ดังนั้นระเบียนสะสมเป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนควรเก็บเป็นความลับและเก็บไว้เป็นอย่างดี
2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม แบบประเมินพฤติกรรมเด็กเป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตได้จัดทำขึ้น โดยจะแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ชุดด้วยกัน คือ ชุดที่ 1 ครูเป็นผู้ประเมินนักเรียน ชุดที่ 2 พ่อ แม่ ผู้ปกครองเป็นผู้ประเมินนักเรียน และชุดที่ 3 นักเรียนเป็นผู้ประเมินตนเอง การใช้แบบประเมินนักเรียนทางโรงเรียนอาจจะใช้แบบประเมินตนเองชุดเดียวหรือใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุด เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา ในการประเมินนักเรียนระยะเวลาในการประเมินควรห่างจากนักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน
3. วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนที่ได้จากระเบียนสะสมและแบบประเมินพฤติกรรมเด็กได้ข้อมูลไม่เพียงพออาจจะใช้วิธีการอื่น เช่น การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และการเยี่ยมบ้านของนักเรียน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การรู้จักนักเรียนรายบุคคลนั้นครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นมีวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงเหมาะสมเพื่อการคัดกรองนักเรียนเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล

2. การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวของนักเรียน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 43-44) ได้แบ่งกลุ่มนักเรียนโดยออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ได้รับกาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์ การคัดกรองของสถานศึกษาแล้วอยู่ในเกณฑ์ปกติ

2.2 กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงซึ่งยังไม่มีปัญหาใด ๆ ที่จะต้องเร่งแก้ไขให้ทันทั่วทั้ง แต่ต้องมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นกลุ่มช่วยเหลือได้ ดังนั้นการเฝ้าระวัง การป้องกัน การคุ้มครอง จึงมีความสำคัญมากสำหรับกลุ่มเสี่ยง

2.3 กลุ่มช่วยเหลือ หมายถึง นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มช่วยเหลือที่ต้องการความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาย่างใกล้ชิดและสำหรับนักเรียนบางคนที่มีปัญหามากกว่าหนึ่งปัญหาที่ต้องการช่วยเหลือแต่มีบางเรื่องที่อยู่ในภาวะเสี่ยงก็จัดว่าเป็นกลุ่มช่วยเหลือ

สอดคล้องกับ ส่วนกรมสุขภาพจิต (2551 : 11) ได้สรุปว่าการจัดกลุ่มนักเรียนนี้มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องโดยเฉพาะการแก้ปัญหาให้ตรงจุดของนักเรียน ซึ่งจะทำให้การแก้ปัญหาได้เร็วยิ่งขึ้นเพราะข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 : 19) สรุปเกี่ยวกับการคัดกรองนักเรียนไว้ว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการ วิเคราะห์พิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเพื่อจัดกลุ่มให้กับนักเรียนซึ่งมีประโยชน์ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้การแก้ปัญหานั้นตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการอย่างถูกต้องและแม่นยำ แบ่งได้ 4 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนแล้ว อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติซึ่งควรได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันและการส่งเสริมพัฒนา

2. กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงตามเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนให้การป้องกันและแก้ไขตามรายการนี้

3. กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มที่มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาด่วน

4. กลุ่มพิเศษ คือ กลุ่มของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นอัจฉริยะภาพที่โดดเด่น

จากการศึกษาที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การคัดกรองนักเรียนครูที่ปรึกษาที่มีการจัดกลุ่มให้กับนักเรียนเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหาให้นักเรียนมีความรวดเร็วและตรงกับปัญหาของนักเรียน

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูที่ปรึกษา โดยยึดเกณฑ์การคัดกรองนักเรียน โดยกรมสุขภาพจิต (2551 : 12) กล่าวไว้ว่า โรงเรียนควรมีการจัดการประชุมเพื่อการพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกันเพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางในการคัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนที่เหมือนกันและเป็นแนวเดียวกัน เป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียนรวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา ดังแสดงในตารางที่ 2.2 (กรมสุขภาพจิต, 2551 : 12-14)

ตารางที่ 2.2 เกณฑ์คัดกรองและแหล่งข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนแต่ละด้าน

กระบวนการดำเนินการ	วิธีการ	เครื่องมือ
1. ด้านความสามารถ 1.1 ด้านการเรียนรู้	1. ผลการเรียนรู้ที่ได้และความเปลี่ยนแปลงของผลการเรียน 2. ความเข้าใจได้ ความพร้อมในการเรียน 3. ความสามารถในการเรียน 4. ความสม่ำเสมอในการมาโรงเรียน เวลาที่มาโรงเรียน การเข้าชั้นเรียน	1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่นๆ เช่น การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน การได้ข้อมูลจากครูที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน เป็นต้น
1.2 ด้านความสามารถ อื่น ๆ	1. การแสดงออกถึงความสามารถพิเศษที่มี 2. ความถนัด ความสนใจ และผลงานในอดีตที่ผ่านมา 3. บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน 4. การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ	1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่นๆ เช่น การได้ข้อมูลจากเพื่อนนักเรียน แม่ พี่ ม สะ ส ม ผล งาน พฤติกรรมที่แสดงออกของนักเรียน เป็นต้น

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินการ	วิธีการ	เครื่องมือ
2. ด้านสุขภาพ 2.1 ด้านร่างกาย 2.2 ด้านจิตใจ-พฤติกรรม	1. ความผิดปกติ ความพิการหรือความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การมองเห็น การได้ยิน เป็นต้น 2. โรคประจำตัว 3. ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักกับส่วนสูง 4. ความสะอาดของร่างกาย 1. สภาพอารมณ์ที่มีผลการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ความวิตกกังวล หรือซึมเศร้า 2. ความประพฤติ 3. พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเรียน ความสามารถพิเศษและการปรับตัวของนักเรียน เช่น พฤติกรรมที่อยู่นิ่ง สมาธิสั้น 4. ความสัมพันธ์กับเพื่อน/ครู/ผู้ปกครองการใช้สารเสพติด การลักขโมยการทำร้ายตนเอง พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น	1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่น ๆ เช่น การสังเกต การสอบถาม จากพยาบาล จากการบินทัก การตรวจสุขภาพด้วยตนเองสำหรับนักเรียน ม.1-6 เป็นต้น 1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) 3. วิธีการอื่น ๆ เช่น การสังเกตพฤติกรรม การได้ข้อมูลจากเพื่อนนักเรียน จากแบบสอบถาม เป็นต้น
3. ด้านครอบครัว		
3.1 ด้านเศรษฐกิจ	1. ผู้หารายได้ให้ครอบครัว 2.ฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว สภาพหนี้สิน 3. ความพอเพียงของรายรับกับรายจ่าย 4. จำนวนเงินที่นักเรียนได้รับ	1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่น ๆ เช่นการได้ข้อมูลจากเพื่อนนักเรียน หรือจากนักเรียนโดยตรง เป็นต้น

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระบวนการเนนการ	วิธีการ	เครื่องมือ
3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน	1. ความสามารถในการคุ้มครองดูแลนักเรียนได้อย่างปลอดภัยและเหมาะสมของผู้ปกครอง 2. ความเหมาะสมของสภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม 3. ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เช่น อบอุ่นหรือมีทะเลาะเบาะแว้งใช้ความรุนแรงในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของนักเรียน เช่น ซึม เหม่อลอย แสดงออกถึงการไม่อยากกลับบ้าน เป็นต้น 4. การใช้สารเสพติดสุราหรือเล่นการพนัน รวมถึงความเจ็บปวดเรื้อรังรุนแรงของสมาชิกในครอบครัว	1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่นๆ เช่น การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน การสอบถามจากนักเรียนโดยตรงหรือจากกลุ่มเพื่อน เป็นต้น
4. ด้านสารเสพติด	1. พฤติกรรมที่แสดงออก 2. ประสิทธิภาพในชั้นเรียน 3. การจ่ายเงิน 4. การคบเพื่อน 5. สุขภาพและบุคลิกภาพ 6. สถานภาพทางครอบครัวและสิ่งแวดล้อม	1. การสังเกต 2. การสัมภาษณ์ 3. การคัดกรอง 4. จากระเบียบสะสม
5. ด้านความปลอดภัย	1. พฤติกรรมการทำงานที่สร้างความปลอดภัยให้ตนเองและผู้อื่น	1. ข้อมูลการเดินทาง 2. สภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินการ	วิธีการ	เครื่องมือ
	2. จิตสำนึกในเรื่องความปลอดภัย	
6. ด้านอื่น ๆ เช่น ด้านเพศ เป็นต้น	พฤติกรรมอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดีขึ้นหรือมีความไม่เหมาะสมที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถและการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียน	1. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน 2. การสัมภาษณ์นักเรียนจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น เพื่อนนักเรียน เป็นต้น

3. การส่งเสริมนักเรียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549 : 45-47) เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มช่วยเหลือให้มีคุณภาพมากขึ้น ดังนั้นแนวทางในการส่งเสริมต้องมีหลากหลายวิธีที่สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ แต่กิจกรรมหลักสำคัญที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ ได้แก่

3.1 กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) เป็นกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อสร้างเสริมทางด้านทักษะในการดำรงชีวิตให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งการจัดกิจกรรมโฮมรูมจะจัดให้ครอบคลุมทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเรียนรู้และอาชีพ 2) ด้านการปรับตัว 3) ด้านเพศและการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายที่มีผลกระทบต่อจิตใจ 4) ด้านยาเสพติด และ 5) ด้านคุณธรรมจริยธรรม

3.2 การจัดประชุมผู้ปกครองในชั้นเรียน (Classroom meeting)

ซึ่งในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ สอดคล้องกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 : 20) กล่าวว่า การส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของนักเรียนไม่ว่านักเรียนจะอยู่ใน กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาหรือกลุ่มพิเศษให้มีคุณภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้นและได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพมีความภาคภูมิใจในตนเองไม่ว่าจะด้านใด ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติและกลุ่มพิเศษ กลายเป็นกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาและช่วยให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มมีปัญหาและกลุ่มเสี่ยงกลับมาเป็นนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามมาตรฐานที่โรงเรียนและชุมชนกำหนดและคาดหวังไว้ ซึ่งการส่งเสริมนักเรียนมีหลากหลายวิธีที่สามารถนำมาพิจารณาเพื่อดำเนินการตามกิจกรรมแต่มีหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม
2. การเยี่ยมบ้าน
3. การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)
4. การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมสุขภาพจิต (2551 : 15) กล่าวถึงความสำคัญของการส่งเสริมนักเรียนไว้ว่าเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา หรือกลุ่มพิเศษ ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยในการป้องกันมิให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาเกิดพฤติกรรมดีขึ้น กลายเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนและชุมชนต้องการ

วิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียน

การส่งเสริมนักเรียนมีหลากหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณานำมาดำเนินการได้ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องนำมาดำเนินการคือ

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มซึ่งอาจเป็นห้องเรียนหรือสถานที่ใดให้บรรยากาศเสมือนบ้านมีครูที่ปรึกษาและนักเรียนทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเอง การรู้จักผู้อื่น การมีทักษะในการตัดสินใจ การใช้ทักษะในการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น โดยกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ครูและนักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมนี้จะช่วยให้ครูที่ปรึกษาได้รู้จักพฤติกรรมนักเรียนได้มากขึ้นและช่วยให้ครูที่ปรึกษาสามารถส่งเสริม ป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย แนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมมี ดังนี้

1.1 กำหนดกิจกรรมโฮมรูม โดยยึดหลักความต้องการของผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนนั้นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในการโฮมรูม ดังนี้

1.1.1 สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

1.1.2 พิจารณาเลือกกิจกรรมและวิธีการในการจัดกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เหมาะสมกับสถานการณ์มีความทันสมัย

1.1.3 การจัดกิจกรรมโฮมรูม ควรมีการบันทึกการจัดกิจกรรมก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการ

1.1.4 ประเมินผลการจัดกิจกรรมและรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำเป็นรายงาน

1.2 โรงเรียนควรกำหนดแนวทางในการดำเนินกิจกรรมโฮมรูมในรูปของกลุ่ม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน แต่กระบวนการดำเนินการควรมีความยืดหยุ่นในการทำงาน

1.3 วิธีการแบบผสมผสาน โดยยึดหลักความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.4 วิธีการอื่น ๆ ตามความสามารถ

2. การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting) เป็นการพบปะกันหรือเป็นการประชุมย่อยระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองของนักเรียนเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ต่อการเรียนและการร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งจะทำให้ผู้ปกครองให้ความไว้วางใจในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองมีแนวทางในการจัดกิจกรรมคือ ครูที่ปรึกษาจัดประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง การประชุมนี้จะทำให้ผู้ปกครองทราบและมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากขึ้น สิ่งสำคัญและวิธีการเตรียมการในการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครอง คือ

2.1 การเตรียมการ โดยครูที่ปรึกษาเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านข้อมูลของนักเรียนแต่ละคน

2.2 การสื่อสารควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกในแง่ลบหรือการต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนิพฤติกรรมนักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียน หรือการใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจผิดระหว่างผู้ปกครองกับครูที่ปรึกษา การแสดงถึงความเอาใจใส่และต้องการปรับปรุงหรือแก้ไขส่วนที่บกพร่องของพฤติกรรมนักเรียน

2.3 การจัดกิจกรรมในการประชุม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการประชุมผู้ปกครองนั้น ต้องเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันเพื่อที่จะให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.4 การสรุปและบันทึกผลการประชุมผู้ปกครองมีประโยชน์ ดังนี้

2.4 1 เป็นหลักฐานในการจัดการประชุมผู้ปกครองครั้งต่อไป

2.4 2 เป็นข้อมูลสำหรับช่วยในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.4 3 เป็นข้อมูลสำหรับการจัดการประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในการประชุมครั้งต่อไป

จากการศึกษา การส่งเสริมนักเรียน สามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมนักเรียน หมายถึง การสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาความสามารถของนักเรียนรายบุคคลให้เต็มศักยภาพ สร้างภูมิคุ้มกัน การสร้างความภาคภูมิใจในตนเองในทุก ๆ ด้าน โดยการนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและนอกจากนี้การส่งเสริมนักเรียนยังเป็นการ

ช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนกลุ่มต่าง ๆ ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ทุกฝ่ายต้องการและคาดหวังไว้

4. การป้องกันและแก้ไขปัญห ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาควรเอาใจใส่นักเรียนทุกคนในชั้นอย่างเท่าเทียมกัน ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนในการดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ส่วนนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและนักเรียนกลุ่มช่วยเหลือเกื้อกูลนั้นต้องให้ความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษ ดังเช่น สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 : 20) กล่าวไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูควรให้ความเอาใจใส่นักเรียนทุก ๆ คนอย่างเท่าเทียมกันในทุกกลุ่ม แต่สำหรับนักเรียนในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและจำเป็นต้องหาวิธีการในการช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยไม่ละทิ้งจนเกิดเป็นปัญหาของสังคม ดังนั้น การป้องกัน การแก้ปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นเรื่องใหญ่เพื่อให้สังคมมีคุณภาพต่อไป

การป้องกันและการแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนสิ่งที่ครูที่ปรึกษาควรดำเนินการมี 2 ประการ คือ

1. การให้การปรึกษาเบื้องต้น
2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญห

ในขณะที่ กรมสุขภาพจิต (2551 : 18) กล่าวไว้ว่า วิธีการแก้ปัญหาและเครื่องมือในการป้องกันแก้ปัญหานักเรียนโดยการให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนเพื่อให้ผ่อนคลายปัญหาให้ลดลงโดยมุ่งหวังให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ครูที่ปรึกษาควรมีทักษะและความรู้พื้นฐาน ดังนี้

1. จิตวิทยาวัยรุ่น
 2. ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ
 3. กระบวนการและทักษะการให้คำปรึกษาเบื้องต้น สิ่งที่สำคัญในการให้คำปรึกษา คือ การสร้างความสัมพันธ์ การใช้คำถาม การรับฟังปัญหาและความรู้สึกของนักเรียน
- การเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีและมีคุณภาพนั้นครูที่ปรึกษาควรจะดำเนินการและปฏิบัติดังนี้

1. การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจได้รับการเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกหรือสถานศึกษาจัดการอบรมให้กับบุคลากรทางการศึกษา
2. การฝึกทักษะในการให้คำปรึกษาและพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญสม่ำเสมอ
3. ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับทักษะจิตวิทยาการพัฒนาการหรือการปรึกษาดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. หาแนวทางการแก้ปัญหาของนักเรียนที่หลากหลายวิธีของแต่ละปัญหาเช่น ปัญหาด้านการเรียน ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านครอบครัว ปัญหาด้านยาเสพติด เป็นต้น

การจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและแก้ปัญหา

ในการจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและแก้ปัญหาของนักเรียนนอกจากการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแล้วเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพแล้วนั้นยังมีความจำเป็นในการจัดกิจกรรมเพื่อให้การป้องกันและแก้ปัญหามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในที่นี้สามารถสรุปไว้ได้โดยแบ่งออกเป็น 5 แนวทาง คือ

1. การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร กรมสุขภาพจิต (2551 : 76) ได้เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยการจัดกิจกรรมนอกเวลาเรียนที่ไม่ใช่เวลาเรียน โดยส่วนใหญ่จะเป็นการจัดกิจกรรมก่อนเข้าแถวหรือตอนบ่ายช่วงหมดเวลาเรียนหลังเลิกเรียนแล้วอาจจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ชุมชน มีครูที่ปรึกษากับนักเรียนร่วมกิจกรรมด้วยกัน ตามความต้องการของนักเรียน ดังกิจกรรมต่อไปนี้ เช่น

1.1 การจัดกิจกรรมชุมนุมที่นักเรียนให้ความสนใจ

1.2 จัดโครงการประกวดการแข่งขันหรือการแสดงออกเพื่อให้นักเรียนได้แสดงความสามารถของตนได้อย่างเต็มความสามารถ

2. การใช้กิจกรรมในห้องเรียน เป็นกิจกรรมกลุ่มที่ให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ การดำเนินกิจกรรมในห้องเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้นักเรียนมีทักษะทางสังคม และได้ทำกิจกรรมกลุ่มภายในชั้นเรียน

3. การใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นกิจกรรมการจับคู่ให้กับนักเรียนให้เหมาะสมทั้งทางด้านความสามารถ นิสัยภาพ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือกันได้และไม่เกิดปัญหาระหว่างเพื่อนที่ดูแลช่วยเหลือกันการดำเนินกิจกรรมนี้ครูที่ปรึกษาอาจจับคู่ให้นักเรียนเก่งให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อน วัตถุประสงค์เพื่อการสอนเสริมให้เพื่อนที่เรียนอ่อนกว่าหรือนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ เช่น เล่นกีฬาเล่นดนตรี ร้องเพลง เป็นต้น นักเรียนที่ชอบเก็บตัว ซื่อๆ ไม่กล้าแสดงออก ไม่มีเพื่อนจับคู่กับเพื่อนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น

4. การใช้กิจกรรมซ่อมเสริม เป็นกิจกรรมที่แก้ปัญหาดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านการเรียนของนักเรียนซึ่งครูผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความรับผิดชอบต้องร่วมมือกันวางแผนเพื่อการสอนซ่อมเสริมให้นักเรียนที่เรียนอ่อนหรือไม่ทันเพื่อน การดำเนินกิจกรรมนั้นครูประจำวิชานั้น ๆ นัดแนะวัน เวลา และสถานที่ในการจัดกิจกรรมให้เรียบร้อย

5. การใช้กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครองเป็นกิจกรรมหนึ่งเพื่อสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองของนักเรียนเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน โดยการอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครอง ซึ่งครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาควรมีทักษะ การสื่อสารและควรแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกรังเกียจต่อนักเรียน กิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดได้แก่

- 5.1 การเชิญผู้ปกครองมาพบที่โรงเรียน
- 5.2 การโทรศัพท์ติดต่อกับผู้ปกครองของนักเรียน
- 5.3 การแจ้งโดยการเขียน บันทึก จดหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ในการเลือกกิจกรรมให้นักเรียนได้ร่วมทำ ครูที่ปรึกษาควรใช้วิจารณญาณ ในการเลือกกิจกรรมเพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะของปัญหา บุคลิกภาพ ของนักเรียน กรมสุขภาพจิต (2551 : 20) ยังได้แนะนำเพิ่มเติมว่า ข้อควรตระหนักในการป้องกัน แก้ไขปัญหาของนักเรียน คือ

1. การรักษาความลับของนักเรียน ควรดำเนินการในลักษณะดังต่อไปนี้
 - 1.1 ข้อมูลนักเรียนที่ต้องการดูแลช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียนไม่ควรนำไปเปิดเผย
 - 1.2 ยกเว้นในการขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคลกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยไม่ระบุชื่อ-สกุล
 - 1.3 การบันทึกข้อมูลในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรเก็บไว้ในที่เหมาะสมและสะดวกในการใช้งาน
 - 1.4 การรายงานการช่วยเหลือนักเรียนควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้เท่านั้นและควรคำนึงถึงผลประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

2. การแก้ปัญหา

- 2.1 การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนต้องพิจารณาถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ครบถ้วนและหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุที่เกิด
- 2.2 ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ไม่ใช่คนเดียวกันไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุเดียวกันและวิธีการช่วยเหลือนักเรียนอาจจะไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาเดียวกัน ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียนโดยเฉพาะการให้คำแนะนำของครูที่ปรึกษาจึงต้องมีความยืดหยุ่นในการให้คำปรึกษา เพียงแต่มีแนวทาง กระบวนการหรือทักษะในการช่วยเหลือที่ครูแต่ละคนสามารถฝึกฝน เรียนรู้ เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน

จากการศึกษา การป้องกันและการแก้ไขปัญหานักเรียน สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนานักเรียน โดยครูที่ปรึกษาควรดูแลเอาใจใส่และให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาควรได้รับการดูแลและเอาใจใส่เป็นพิเศษหากละเลยกับปัญหาอาจกลายเป็นปัญหาของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหานักเรียนทุกกลุ่มครูที่ปรึกษาควรต้องมีความรู้

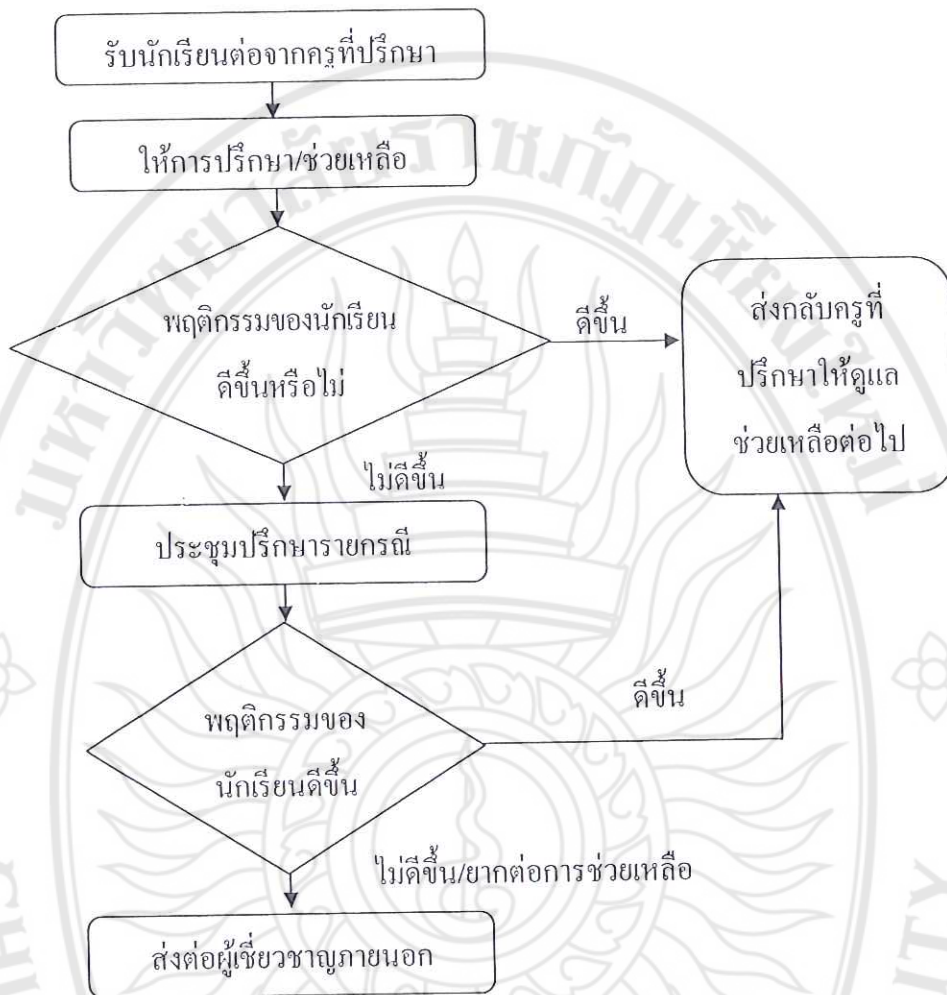
ทักษะ เทคนิค วิธีการและเครื่องมือในป้องกันและแก้ไขการแก้ปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อให้
นักเรียนทุกกลุ่มมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ครูและผู้ปกครองคาดหวังไว้

5. การส่งต่อนักเรียน การช่วยเหลือนักเรียนหรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ทั้ง
ที่แก้ไขได้ง่ายหรือช่วยเหลือยาก หรือช่วยเหลือแล้วพฤติกรรมไม่ดีขึ้น การดำเนินการส่งต่อ
ไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยการส่งต่อสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ 1) การส่งต่อภายใน
2) การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก
ซึ่งสอดคล้องกับ กรมสุขภาพจิต (2551 : 21) ได้สรุปไว้ว่า ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของ
นักเรียนครูที่ปรึกษาต้องดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการการแก้ไขปัญหา ในบางกรณี
ที่ปัญหายากต่อการช่วยเหลือ เมื่อครูที่ปรึกษาได้ดำเนินการแล้วความประพฤตินักเรียนไม่ดีขึ้น
ก็ควรมีการดำเนินการส่งต่อนักเรียนเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านดำเนินการแก้ไขต่อไปเพื่อให้
ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้อง ทันที และรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ครู
ที่ปรึกษาหรือคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบ อาจเกิดความยุ่งยากมากขึ้น การส่งต่อนักเรียนสามารถแบ่ง
ออกได้เป็น 2 แบบ คือ

5.1 การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาสามารถส่งต่อนักเรียนไปยังครูที่สามารถ
ช่วยเหลือนักเรียนได้ขึ้นอยู่กับปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูประจำวิชาหรือครูฝ่ายปกครอง เป็นต้น

5.2 การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อซึ่ง
การส่งต่อของครูฝ่ายแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองนี้ต้องส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกเท่านั้น

การส่งต่อภายในหากเกิดปัญหาที่ยากต่อการดูแลช่วยเหลือ ครูที่รับช่วงต่อต้องทำการ
ช่วยเหลืออย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ ประสานการทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องหากเกิดปัญหาใน
กรณีที่ยากต่อการช่วยเหลือสามารถส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกได้ ดังแสดงใน ภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของครูแนะแนว/ฝ่ายปกครอง
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2551 : 22)

แนวทางการพิจารณาการส่งต่อนักเรียนโดยครูที่ปรึกษา กรมสุขภาพจิต (2551 : 23) ได้เสนอแนวทางไว้ ดังนี้

1. ครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือเพื่อให้ทราบถึงการส่งต่อล่วงหน้า
2. สรุปข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ กระบวนการช่วยเหลือ และวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมถึงผลการดำเนินการช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์ให้ผู้รับการช่วยเหลือทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อ

3. ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงการส่งต่อการช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์มิให้นักเรียนรู้สึกผิดและกังวลหรือโกรธ แต่ให้นักเรียนรู้สึกว่าการส่งต่อเป็นเรื่องที่เหมาะสม

4. ครูที่ปรึกษานัดแนะวัน เวลาและสถานที่ในการพบกับครูที่รับการช่วยเหลือนักเรียนต่อ

5. ติดตามผลการส่งต่อและการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

จากการศึกษา การส่งต่อ สรุปได้ว่า การส่งต่อ หมายถึง การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นระบบและกระบวนการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีแบบแผนที่ชัดเจน การส่งต่อนักเรียนเป็นวิธีการช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งเสริมและพัฒนา เพื่อให้นักเรียน ได้พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งในองค์กรและองค์กรภายนอก

แนวปฏิบัติระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

การนำเอาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาประยุกต์ใช้กับสถานศึกษานั้น ได้มีนักวิชาการให้ข้อเสนอแนะ กระบวนการทำงานรวมถึงผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบไว้ ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2547 : 28)เสนอไว้ว่า ควรมีแผนการดำเนินงานที่มีกิจกรรมต่าง ๆ ในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 1 ปี เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังตารางที่ 2.3 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2547 : 28)

ตารางที่ 2.3 แผนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา (ในหนึ่งรอบ
ปี ระหว่างเดือนมีนาคม – มีนาคม ถัดไป)

กระบวนการดำเนินการ	ระยะเวลาประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. เตรียมการและวางแผนดำเนินงาน กิจกรรมที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการ กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์สภาพความพร้อม พื้นฐานของสถานศึกษา และจัดทำแผนปฏิบัติงาน	มีนาคม-เมษายน	1. ผู้บริหาร 2. ทีมสนับสนุน
2. ปฏิบัติตามแผน กิจกรรมที่ 3 สร้างความตระหนักและ ความเข้าใจกับบุคลากร กิจกรรมที่ 4 ดำเนินการตามระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน	พฤษภาคม- มีนาคม ปีถัดไป	1. ทีมสนับสนุน 2. ครูทุกคนในโรงเรียน
3. กำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน กิจกรรมที่ 5 ประเมินเพื่อทบทวน กิจกรรมที่ 6 ประเมินผลเพื่อพัฒนาและ สรุปรายงาน	1. สิงหาคม และ มกราคม สำหรับกิจกรรมที่ 5 2. กุมภาพันธ์ สำหรับ กิจกรรมที่ 6	1. คณะกรรมการประเมิน เพื่อทบทวน 2. ทีม นำ และ ทีม สนับสนุน

1. เตรียมการและการวางแผนดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา มีผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้จะช่วยให้การทำงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดำเนินไปอย่างเป็นกระบวนการที่มีความชัดเจน

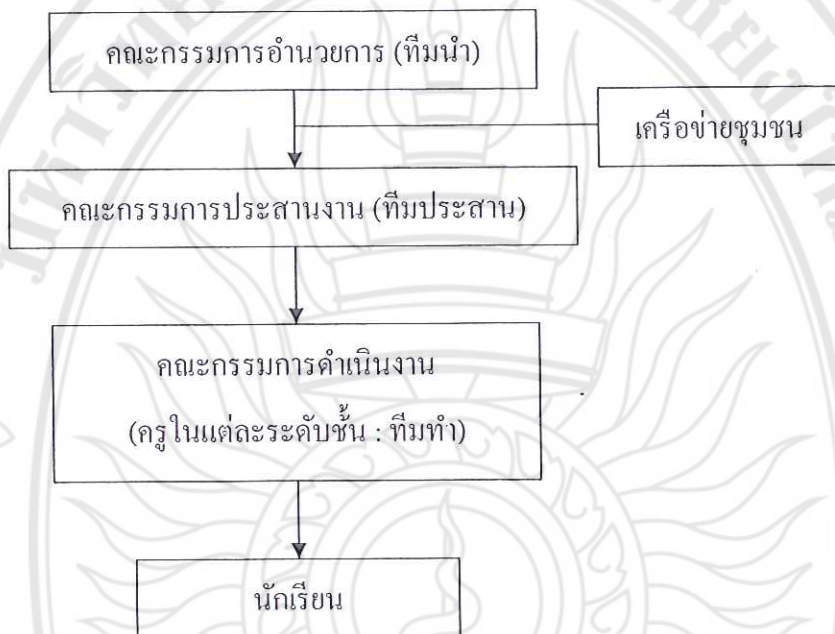
วิธีดำเนินการ

ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในหน้าที่ดูแลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. ประชุมปรึกษาหารือคณะผู้รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

2. แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) คณะกรรมการประสานงาน (ทีมสนับสนุน) และคณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ)

3. กำหนดบทบาท ภาระและหน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการประสานงานและคณะกรรมการดำเนินงานในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 โครงสร้างคณะกรรมการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 19)

กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติงาน การวิเคราะห์สภาพความพร้อมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงสภาพพื้นฐานของสถานศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินงานต่อไป

วิธีดำเนินการ

คณะทำงานประกอบด้วยคณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการประสานงาน ร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับระบบการดำเนินการของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์สภาพพื้นฐานและบริบทของสถานศึกษา โดยการประเมิน แบบสอบถาม หรือแบบสำรวจการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ในการหาจุดอ่อน จุดแข็ง ในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่มีผลเกี่ยวกับการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

2. ปฏิบัติตามแผน

กิจกรรมที่ 3 สร้างความตระหนักและความเข้าใจกับบุคลากร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคลากรที่รับผิดชอบในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญ เข้าใจบทบาทหน้าที่ และบุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีความเข้าใจขั้นตอน วิธีการดำเนินงานและมีการประสานงานกับผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

วิธีดำเนินการ

คณะกรรมการประสานงานดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษาอาจสร้างความเข้าใจโดยการ

1. ประชุมชี้แจงให้บุคลากรเกิดทัศนคติที่ดีต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การฝึกอบรมบุคลากรเพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะกระบวนการและมีเทคนิคในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะครูที่ปรึกษา
3. ประชาสัมพันธ์งานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
4. ประเมินผลในการพัฒนาบุคลากร

กิจกรรมที่ 4 ดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูที่ปรึกษาดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง

วิธีดำเนินการ

1. ครูที่ปรึกษาดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่กำหนดไว้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไข 5) การส่งต่อนักเรียน

2. บันทึกการปฏิบัติงาน ควรบันทึกทุกขั้นตอนเพื่อประกอบเป็นหลักฐาน

3. สรุปผลการปฏิบัติงาน

3. กำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน

กิจกรรมที่ 5 ประเมินเพื่อทบทวน มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ในแต่ละระดับและนำไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงระหว่างการทำงาน

วิธีดำเนินการ

1. คณะกรรมการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ประเมินในแต่ละระดับชั้น

2. ดำเนินการประเมินแต่ละระดับชั้น โดยผู้ที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งที่ได้รับการอบรม หรือมีความรู้และทักษะในการประเมิน

3. นำผลการประเมินมาปรับปรุงเพื่อหาประสิทธิภาพการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

4. ดำเนินการประเมินคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการดำเนินงานของ ครูที่ปรึกษาภาคเรียนละ 1 ครั้ง

5. จัดทำรายงานการประเมินคุณภาพเพื่อรายงานผู้บริหารสถานศึกษา

กิจกรรมที่ 6 ประเมินผลเพื่อพัฒนาและสรุปรายงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รายงานการ ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละภาคเรียนและปีการศึกษา เป็นข้อมูล ในการปรับปรุง พัฒนาระบบ กระบวนการดำเนินงาน วิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการ

1. ครูที่ปรึกษาทุกระดับชั้นจัดทำรายงานผลการดำเนินงานเสนอผู้บริหารทุกภาค เรียนและปีการศึกษา

2. คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำรายงานสรุปเป็นระดับเสนอคณะกรรมการ

3. คณะกรรมการสรุปผลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นรายงานภาพรวม

แนวปฏิบัติระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์

การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ให้เกิดความ ยั่งยืนและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ จึงได้จัดทำแผนพัฒนา คุณภาพการศึกษา ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2555 – พ.ศ.2557) เพื่อให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้นส่งผล ให้เกิดความมั่นคงในทางปฏิบัติที่แท้จริง โดยเป้าหมายในการจัดการศึกษาของ โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักเรียนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างมีคุณภาพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของโรงเรียน คือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสุขภาพดี มีความรู้ คู่คุณธรรม รักยววัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนา คุณภาพการศึกษา ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2555-พ.ศ.2557) (2555 : 3) ได้กำหนดพันธกิจในการพัฒนา คุณภาพนักเรียน ดังนี้

1. ส่งเสริมปลูกฝังสุนิษย์ที่ดี และต่อต้านยาเสพติด

2. ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียน ทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพมีความรู้คู่คุณธรรมมีความสามารถตามมาตรฐานการศึกษา ขั้นพื้นฐาน

3. ส่งเสริมและปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ปลูกฝังการรักษาสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ มีกระบวนการวางแผนการดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ภายใต้การดำเนินงานของผู้บริหาร คณะครู รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

การพัฒนาคู่มือ

ความหมายของคู่มือ

การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดทำคู่มือเพื่อแนะนำการปฏิบัติงานในหน้าที่ เพราะคู่มือจะเป็นตัวกำหนดเป้าหมาย กระบวนการและวิธีการในการดำเนินงานตลอดจนการวัดประสิทธิผล ซึ่งได้มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ปรีชา ช้างขวัญยืน และคณะ (2539 : 127) กล่าวว่าคู่มือเป็นหนังสือที่ใช้ควบคู่ไปกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นหนังสือที่ให้แนวทางการปฏิบัติให้กับผู้ใช้สามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ส่วนคู่มือครูนั้นเป็นหนังสือที่ให้แนวทางและแนะนำเกี่ยวกับสาระวิธีการ กิจกรรม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งข้อมูล แหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ปกติมักจะใช้ควบคู่กับหนังสือเป็นหนังสือที่ครูได้ศึกษาด้วยตนเองได้ ลีริบูน วัฒนชัยและมาเรียม นิลพันธ์ (2542 : 14) ให้ความหมายของคู่มือไว้ว่า การจัดทำคู่มือต้องคำนึงถึงคู่มือที่สร้างขึ้นมานั้นมีความจำเป็นอย่างไร โดยคู่มือครูเป็นแหล่งของความรู้ของผู้ศึกษาและที่สำคัญก็จะเป็นตัวช่วยให้มีความเข้าใจมากขึ้น และสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องมากขึ้น ในการเขียนคู่มือนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นที่จะเป็นผู้สร้างและผู้ใช้คู่มือก็ไม่จำเป็นต้องเป็นอีกต่อไป ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญจะมีส่วนร่วมอย่างมากในการให้คำแนะนำต่าง ๆ เช่น แก่ใจการยกตัวอย่าง เป็นต้น อิกทังอนุชิต เจริญจำเริญ (2545 : 22) ได้ให้ความหมายของคู่มือไว้ว่า คู่มือเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใช้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติตามได้ในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันมากที่สุดและทำให้นักเรียนนักศึกษามีความรู้ ความสามารถและทักษะที่ใกล้เคียงกัน และวัฒนา จิมประเสริฐ (2554 : 44) ได้ให้ความหมายว่า คู่มือเป็นเอกสารที่ให้

ความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้ใช้โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้เข้าใจและสามารถดำเนินการในเรื่องนั้นได้ถูกต้อง

จากการศึกษาความหมายของกลุ่มมือข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มมือ หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ใช้ได้ศึกษาและทำความเข้าใจ สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง

ประเภทของกลุ่มมือ

ได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับประเภทของกลุ่มมือ ดังนี้

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์และคณะ (2535 : 77) ได้แบ่งกลุ่มมือเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. กลุ่มมือการสอนหรือกลุ่มมือการจัดกิจกรรม เป็นกลุ่มมือที่ให้ความรู้และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น กลุ่มมือการอบรมนักเรียนหน้าเสาธง กลุ่มมือการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน เป็นต้น

2. กลุ่มมือนักเรียน เป็นกลุ่มมือที่จัดขึ้นควบคู่กับหนังสือที่ต้องการอธิบายให้ใช้หนังสือ นั้น ๆ ให้ถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือ จึงมีลักษณะกึ่งแผนการสอนกึ่งคู่มือนักเรียน

ปรีชา ช้างยืนและคณะ (2539 : 127) อธิบายเกี่ยวกับประเภทของกลุ่มมือ โดยกล่าวว่า กลุ่มมือทั่วไปมี 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. คู่มือครู (Teacher's Manual or Handbook) เป็นหนังสือที่ให้แนวทางและให้คำแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับสาระ วิธีการ กิจกรรม สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งข้อมูลอ้างอิงต่าง ๆ ปกติมักใช้คู่กับแบบฝึกหัดหรือตำราเรียน หรือหนังสือเรียน

2. คู่มือนักเรียน (Student's Manual or Workbook) คือหนังสือที่ผู้เรียนใช้เรียนควบคู่กับการใช้ตำราที่เรียนปกติประกอบด้วยสาระ คำสั่ง แบบฝึกหัด ปัญหาหรือคำถาม ที่ว่างสำหรับเขียนคำตอบและการทดสอบ ปัจจุบันคู่มือผู้เรียนไม่เพียงแต่ได้จัดทำขึ้นให้ใช้ควบคู่กับหนังสือแบบเรียนเท่านั้นแต่อาจจะใช้เป็นคู่มือสำหรับการศึกษาและสื่ออื่นๆที่ใช้สอนแทนครู เช่น บทเรียนทางไกล บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

3. คู่มือทั่วไป เป็นหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้ผ่านโดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้เข้าใจสามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง

อำนวยการ (2541 : 8-10) ได้อธิบายสรุปประเภทของคู่มือไว้ 3 ประเภท ได้แก่

1. คู่มือหลักสูตร เป็นเอกสารที่มีรายละเอียดและข้อเสนอแนะแก่ผู้ให้หลักสูตรให้สามารถเข้าใจแนวทางการใช้และข้อพึงปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ได้ตามเจตนารมณ์

2. คู่มือการฝึกงาน เป็นเอกสารที่เสนอแนวทางการปฏิบัติการฝึกงานของผู้เรียนทั้งในสถานศึกษาหรือสถานประกอบการ รวมทั้งให้ผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการฝึกงานได้มีแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3. คู่มือนักเรียนเป็นเอกสารแนะนำการปฏิบัติตนของนักเรียนที่อยู่ในสถานศึกษาแห่งนั้น โดยเสนอแนะเกี่ยวกับข้อมูลของสถานศึกษา อาคารที่ตั้งกฎระเบียบวิธี การปฏิบัติสิทธิประโยชน์ที่เป็นบริการและเรื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่นักเรียนจะได้รับ

ประดับ เรืองมัทย์ (2542 : 98) ได้อธิบายสรุปประเภทของคู่มือได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. คู่มือการสอนหรือคู่มือการจัดกิจกรรมเป็นคู่มือที่ให้เนื้อหาสาระความรู้ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน เช่น คู่มือการจัดกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน คู่มือการอบรมหน้าเสาธง คู่มือการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย ในโรงเรียน เป็นต้น

2. คู่มือหนังสือเรียนเป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นควบคู่กับหนังสือ

3. คู่มือการใช้สื่อหรือนวัตกรรม เป็นการเผยแพร่ผลงานของครูเพื่อให้ผู้อื่นนำไปใช้ให้ถูกต้องจึงจัดทำคู่มือการใช้ การจัดทำสื่อชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นต้น

อนุจิต เจริญนิมร (2545 : 24) ศึกษาและสรุปได้ว่า คู่มือสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. คู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตร จัดเป็นคู่มือที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิควิธีการสอน การใช้สื่อหรือนวัตกรรมที่สัมพันธ์กับรายวิชาหนึ่งหรือระดับชั้นต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร เช่น คู่มือรายวิชา คู่มือการใช้สื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอน เป็นต้น

2. คู่มือการจัดกิจกรรมการสอนทั่วไป เป็นคู่มือที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิคการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้และเป็นคู่มือที่มีได้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระหรือคำอธิบายรายวิชาใดหรือวิชาหนึ่งโดยตรง เช่น คู่มือการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยภายในโรงเรียนคู่มือการปฏิบัติกิจกรรมสร้างนิสัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสาร สามารถสรุปได้ว่า ประเภทของคู่มือสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) คู่มือสำหรับการสอน เป็นคู่มือสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในแต่ละ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การสอน คู่มือการใช้สื่อ คู่มือรายวิชา เป็นต้น 2) คู่มือสำหรับนักเรียน เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งหวังพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลในการเรียน โดยอาจจะใช้ควบคู่กับหนังสือเรียน เช่น แบบฝึกทักษะ แบบฝึกประสบการณ์ เป็นต้น 3) คู่มือทั่วไป เป็นคู่มือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเพิ่มทักษะให้แก่ผู้ที่มีความสนใจ หรือผู้สนใจเข้าใจสามารถปฏิบัติตามคู่มือได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง

องค์ประกอบของคู่มือ

ในการจัดทำคู่มือส่วนประกอบในการจัดทำเอกสารที่สามารถนำไปปฏิบัติได้และมีประสิทธิภาพนั้นควรประกอบด้วนส่วนต่าง ๆ ดังแนวคิดและทฤษฎีที่นักวิชาการหลายท่านได้สรุป ดังต่อไปนี้

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ และคณะ (2535 : 89) สรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดทำคู่มือไว้ทั้งหมด 6 ส่วน ดังนี้

1. คำชี้แจงการใช้คู่มือ
2. เนื้อหาสาระและกระบวนการหรือขั้นตอน
3. คำชี้แจงเกี่ยวกับการเตรียมการที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ สื่อ
4. ความรู้เสริมหรือแบบฝึกหัด หรือแบบฝึกปฏิบัติเพื่อช่วยในการฝึกฝน
5. ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา
6. แหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ

ปรีชา ช้างขวัญยืน และคณะ (2539 : 127) กล่าวถึงองค์ประกอบของคู่มือโดยแบ่งออกเป็น 8 ส่วน ดังนี้

1. คำชี้แจงการใช้คู่มือ โดยเนื้อหาครอบคลุมถึง
 - 1.1 วัตถุประสงค์ของคู่มือ
 - 1.2 ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการใช้คู่มือ
 - 1.3 วิธีการใช้
 - 1.4 คำแนะนำ
2. เนื้อหาสาระที่จะสอน ปกติจะมีการให้เนื้อหาสาระที่จะสอน โดยมีคำชี้แจงหรือคำอธิบายประกอบ และอาจจะมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่กระจ่าง
3. การเตรียมการสอน ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้
 - 3.1 การเตรียมสถานที่ วัสดุ สื่อ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่จำเป็น
 - 3.2 การเตรียมวัสดุ เอกสารประกอบการสอน แบบฝึกหัดและแบบฝึกปฏิบัติข้อสอบ

คำเฉลย

3.3 การติดต่อประสานงานที่จำเป็น

4. กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นส่วนสำคัญของคู่มือ ซึ่งมีข้อมูลรายละเอียด ดังนี้

4.1 คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีดำเนินการสอน

4.2 คำแนะนำและตัวอย่างเกี่ยวกับกิจกรรมการสอน ที่ช่วยให้ผู้สอนบรรลุผล

4.3 คำถาม ตัวอย่าง แบบฝึกหัด แบบฝึกปฏิบัติ และสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอน

4.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำ ไม่ควรทำ ซึ่งมาจากประสบการณ์ของผู้เรียน

5. การวัดและประเมินผล คู่มือที่ดีควรจะให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับการสอนอย่างครบถ้วนการวัดและประเมินผลการสอนนับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอนอีกองค์ประกอบหนึ่งที่คู่มือจะต้องให้รายละเอียดต่าง ๆ เช่น เครื่องมือวัดผล วิธีวัดผล เกณฑ์การประเมินผล

6. ความรู้เสริม คู่มือครูจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ และสามารถคาดคะเนได้ว่า ผู้ใช้มักจะประสบปัญหาในเรื่องใด และจัดหาหรือจัดทำข้อมูลที่จะช่วยส่งเสริมความรู้ของครูอันจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

7. ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและการแก้ปัญหา ผู้เขียนคู่มือจะเป็นผู้มีประสบการณ์ในเรื่องที่เขียนมากพอสมควร ซึ่งจะช่วยให้รู้ว่าในการดำเนินการเรื่องนั้น ๆ มักจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้างและจุดอ่อนในเรื่องนั้นมีอะไรบ้าง การมีประสบการณ์จะช่วยให้ผู้ใช้และผู้อ่านสามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ ได้ราบรื่น ไม่เกิดอุปสรรค ปัญหา นับว่าเป็นจุดเด่นของคู่มือการทำหน้าที่ผู้เขียนที่ดี จะต้องแนะนำและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับผู้อ่านหรือผู้ใช้

8. แหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ หนังสือที่ดีควรมีแหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกวุฒิ ไกรมาก (2541 : 54) กล่าวถึงองค์ประกอบของคู่มือครูไว้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของคู่มือครูประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. คำชี้แจงการใช้คู่มือ โดยปกติจะครอบคลุมถึง

1.1 วัตถุประสงค์ของคู่มือ

1.2 ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการใช้คู่มือ

1.3 วิธีการใช้

1.4 คำแนะนำ

2. เนื้อหาสาระที่จะสอน ปกติจะมีการให้เนื้อหาสาระพร้อมที่จะสอนโดยมีคำชี้แจงหรือคำอธิบายประกอบและอาจมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่จะอ่าน

3. การเตรียมการสอน ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

3.1 การเตรียมสถานที่ วัสดุ สื่อ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่จำเป็น การเตรียมวัสดุ เอกสาร ประกอบการสอน แบบฝึกหัดและแบบปฏิบัติ

3.2 ข้อสอบ คำเฉลย ฯลฯ

3.3 การติดต่อประสานงานที่จำเป็น ฯลฯ

4. กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญของ คู่มือ คู่มือครูจำเป็นต้องให้ข้อมูลหรือรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

4.2 คำแนะนำและตัวอย่างเกี่ยวกับกิจกรรมการสอนที่จะให้การสอนบรรลุ

4.3 คำถาม ตัวอย่าง แบบฝึกปฏิบัติและสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอน

4.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ ซึ่งมักเกิดมาจากประสบการณ์ของผู้เขียน

ผู้เขียน

5. การวัดผลและประเมินผล คู่มือที่ดีควรจะต้องให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับการสอน อย่างครบถ้วน

มงคล ถีลาชนากร (2546 : 41) กล่าวถึงการจัดทำคู่มือครูเพื่อใช้ในการประกอบการ เรียนการสอนหลักสูตรการใช้โปรแกรมประมวลผลคำ โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ปก
2. คำนำ
3. สารบัญ
4. คำแนะนำการใช้คู่มือ
5. ใบเตรียมการสอน
 - 5.1 วัตถุประสงค์
 - 5.2 วิธีสอน
 - 5.3 หัวข้อหลักสูตร
 - 5.4 สื่อการสอน
 - 5.5 แบบฝึกหัดตามใบงาน
 - 5.6 การวัดผลจากใบงาน / ใบทดสอบ
6. ใบข้อมูล หรือเนื้อหาตามหัวข้อวิชาเรียงตามลำดับ
7. ใบงาน

จากการศึกษา องค์ประกอบของคู่มือ สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของคู่มือ มีส่วนประกอบที่สำคัญ เพื่อให้ผู้ที่ศึกษานั้นเกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่าง

มีประสิทธิภาพ โดยส่วนประกอบต่าง ๆ จะบ่งบอกถึงคำชี้แจงการใช้คู่มือ เนื้อหาสาระและกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ เอกสารที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติเพื่อช่วยในการฝึกฝนและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

ลักษณะที่ดีของคู่มือ

การพัฒนาคู่มือควรคำนึงถึงลักษณะของคู่มือเป็นสำคัญ เพราะลักษณะคู่มือที่ดีนั้นจะทำให้ผู้ใช้หรือศึกษานั้นเกิดความสนใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและตรงกับวัตถุประสงค์ จากการศึกษาได้มีนักวิชาการได้ให้ลักษณะที่ดีของคู่มือ ดังนี้

ปรีชา ช้างขวัญยืน และคณะ (2539 : 132) ได้ให้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของคู่มือไว้ดังนี้

1. ควรระบุให้ชัดเจนว่าคู่มือนั้นเป็นคู่มือสำหรับใคร ใครเป็นคนใช้
2. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ต้องการให้ผู้ใช้ทำอะไร
3. คู่มือนี้ช่วยผู้ใช้ได้อย่างไร ผู้ใช้จะได้ประโยชน์อะไรบ้าง
4. ควรมีส่วนที่ให้หลักการหรือความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ใช้ในการใช้เครื่องมือ เพื่อให้การใช้คู่มือเกิดประสิทธิภาพสูงสุด
5. ควรมีส่วนที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้เกี่ยวกับการเตรียมตัว การเตรียมอุปกรณ์และสิ่งที่จะเป็นในการดำเนินการตามที่คู่มือแนะนำ
6. ควรมีส่วนที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้เกี่ยวกับขั้นตอน กระบวนการในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 6.1 เนื้อหาสาระที่ให้นั้นควรมีความถูกต้อง สามารถช่วยให้ผู้ใช้คู่มือทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ
 - 6.2 ให้ข้อมูลรายละเอียดที่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้ใช้คู่มือสามารถทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ
 - 6.3 ขั้นตอนการทำงานจะต้องมีการเรียงลำดับอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้สามารถทำสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและประหยัด
 - 6.4 ภาษาที่ใช้จะต้องสามารถสื่อให้ผู้ใช้เข้าใจตรงกับผู้เขียน ไม่คลุมเครือหรือทำให้ผู้ใช้เกิดความเข้าใจผิด และภาษาที่ใช้จะต้องช่วยให้ผู้ใช้เกิดความเข้าใจง่ายหากสิ่งใดมีความยากและซับซ้อน ควรเขียนให้เข้าใจง่ายโดยใช้เทคนิคอื่น ๆ ประกอบ เช่น ภาพตารางการเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย การยกตัวอย่าง การใช้สีจำแนก เป็นต้น
 - 6.5 ควรให้คำแนะนำและชี้แจงเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ เช่น เคล็ดลับหรือเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่จะช่วยให้กระทำสิ่งนั้น ๆ สำเร็จได้อย่างดี รวมทั้งการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ที่มักเกิดขึ้นจากการทำสิ่งนั้น ๆ ข้อมูลนั้นก็จะมาจากความรู้และประสบการณ์ของผู้เขียน ซึ่งจะมีคุณค่าต่อผู้ใช่มาก

7. ควรมีคำถามหรือกิจกรรมให้ผู้ใ้คู่มือทำ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในการอ่านหรือการปฏิบัติขั้นตอนที่เสนอแนะ และเว้นที่ว่างสำหรับผู้ใ้คู่มือในการเขียนคำตอบรวมถึงมีคำถามหรือแนวในการตอบหรือคำถามเพื่อให้ผู้ใ้คู่มือได้คิดและถ้าหากผู้เขียนสามารถคาดคะเนคำตอบของผู้ใ้คู่มือได้ก็ควรจะอธิบายไว้ด้วยว่าคำตอบอะไร ถูกผิดด้วยเหตุใด ก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใ้คู่มืออย่างยิ่ง

8. ควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการช่วยให้ผู้ใ้คู่มือได้โดยสะดวก เช่น การจัดทำรูปเล่มขนาด การเลือกตัวอักษร การใช้ตัวคำ การใช้สี การใช้ภาพ การเน้นข้อความบางตอน เป็นต้น

9. การใช้แหล่งอ้างอิงที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นบรรณานุกรม รายชื่อชมรม รายชื่อสื่อ รายชื่อสถาบัน รายชื่อบุคคลสำคัญ เป็นต้น

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธุ์ (2542 : 17-18) จำแนกลักษณะของคู่มือที่ดีไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเนื้อหา

1.1 เนื้อหาสาระหรือรายละเอียดในคู่มือ ควรตรงกับเรื่องที่จะศึกษาและไม่ยากจนเกินไปจนทำให้ไม่มีผู้สนใจ

1.2 การนำเสนอเนื้อหาควรให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้ที่จะศึกษา

1.3 ข้อมูลที่มีในคู่มือผู้อ่านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้

1.4 เนื้อหาสาระควรเหมาะสมที่จะนำไปอ้างอิงได้

1.5 ควรมีกรณีตัวอย่างประกอบในบางเรื่อง เพื่อจะได้ทำความเข้าใจง่าย

1.6 ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาของคู่มือให้ทันสมัยอยู่เสมอ

2. ด้านรูปแบบ

2.1 ตัวอักษรที่ใช้ควรมีตัวโตและมีรูปแบบที่ชัดเจน อ่านง่าย และเหมาะสมกับผู้ใ้คู่มือ

2.2 ควรมีภาพหรือตัวอย่างประกอบเนื้อหา

2.3 ลักษณะการจัดรูปเล่มควรทำให้น่าสนใจ

2.4 การใช้ภาษาควรให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับผู้ใ้คู่มือ

2.5 ระบบการนำเสนอควรเป็นระบบจากง่ายไปหายากหรือเป็นเรื่อง ๆ ให้ชัดเจน

3. ด้านการนำไปใช้

- 3.1 ควรระบุขั้นตอน วิธีการใช้คู่มือให้ชัดเจน
- 3.2 มีแผนภูมิ ตาราง ตัวอย่างประกอบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
- 3.3 มีข้อมูลเพื่อสามารถประสานงานต่าง ๆ ได้สะดวกและรวดเร็ว
- 3.4 บอกสิทธิประโยชน์และข้อควรปฏิบัติให้เข้าใจง่าย

จากการศึกษาลักษณะคู่มือที่ดี ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า คู่มือควรมีความถูกต้องและมีความชัดเจนในด้านของเนื้อหา มีการลำดับขั้นตอนหรือกระบวนการ มีตัวอย่าง ภาพประกอบ และมีแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติที่ชัดเจนเข้าใจง่าย

บริบทของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์

โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ ตั้งอยู่เลขที่ 100 ตำบล สบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอุดมการณ์การจัดการศึกษา มุ่งจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ และความงดงามด้านคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของโรงเรียนคือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียน มี สุขภาพดี มีความรู้ คุณธรรม รักสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดลอม โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวนนักเรียน 395 คน (แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ ระยะ 3 ปี, 2555 : 9) นักเรียนที่เข้าส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชนเผ่า ซึ่งมาจากหลากหลายชนเผ่าและหลากหลายชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชนเผ่า มูเซอแดง มูเซอดำ กะเหรี่ยง ปะโอ ลีซู ม้ง ชาติพันธุ์ไทใหญ่ และคนเมือง เป็นชนพื้นเมืองของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์มีเอกลักษณ์ ประเพณีและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรทางธรรมชาติมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ครูที่ปรึกษาในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากผลงานเกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้หลายเรื่องดังรายละเอียดต่อไปนี้

อานวย สระพรหม (2546) ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานของครูที่ปรึกษาในโรงเรียนนำร่องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ครูที่ปรึกษามีการจัดกิจกรรมทั้งห้องเรียนให้ข้อคิดการดำเนินชีวิต เชิญผู้ปกครองมาพบที่โรงเรียน ศึกษาข้อมูลนักเรียนจากระเบียนสะสม มีการประชุมผู้ปกครองภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการสัมภาษณ์นักเรียน สรุปผลการคัดกรองนักเรียนเป็นรายบุคคล ส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะด้าน โรงเรียนกำหนดเกณฑ์เพื่อคัดกรองนักเรียน มีการประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อให้ทราบล่วงหน้า

กิตติภพ เกาแก้ว (2547) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาครูที่ปรึกษาในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนละหานทรายรัชดาภิเษก อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาครูที่ปรึกษา โดยได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมการศึกษาเอกสารและการนิเทศกำกับติดตาม ทำให้ครูที่ปรึกษามีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการ 5 ขั้นตอนในการดำเนินงาน ปัญหาของนักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามหัวข้อ ดังนี้ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่ปรึกษาทุกระดับชั้น ได้จัดทำข้อมูลพื้นฐาน ประวัตินักเรียนในระเบียนสะสม 2) การคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาได้ดำเนินการคัดกรองนักเรียน จัดแยกเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและมีปัญหา ทำให้สามารถดูแลช่วยเหลือแก้ไขปัญหา นักเรียนได้อย่างถูกต้องตรงกับปัญหานักเรียน 3) การส่งต่อนักเรียน ครูที่ปรึกษาได้ดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) ทำให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง มีทักษะในการปรับตัว และการวางแผนดำเนินชีวิต กิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน ครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองก็มีความร่วมมือกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ครูและนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นักเรียนได้แสดงออก มีการพัฒนาตนเองตามความถนัด 5) การส่งต่อ จากการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนขาดครูที่ปรึกษาและครูอื่นที่เกี่ยวข้องทำให้ช่วยแก้ไขปัญหานักเรียนลงได้ปัญหานักเรียนยังไม่ถึงขั้นรุนแรงต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก

ทวีศักดิ์ สนั่น (2547) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรครูที่ปรึกษาด้านการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสวายวิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ครูที่ปรึกษาไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไม่ได้นำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปใช้ และยังไม่สามารถวางแผนการปฏิบัติงานตามขั้นตอนกระบวนการด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้หลังจากดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การมอบหมายงาน การนิเทศติดตามในวงรอบที่ 1 พบว่า การรองการศึกษาครั้งนี้ ทั้ง 5 ด้าน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริม

นักเรียน การป้องกันแก้ไขปัญหาและการส่งต่อนักเรียน ครูที่ปรึกษามีการพัฒนาตนเองในด้านการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความรู้ความเข้าใจเรื่อง การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้เครื่องมือหลากหลายชั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้าน ความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว การคัดกรองนักเรียนสามารถวิเคราะห์ข้อมูล จัดกลุ่ม นักเรียนเป็น กลุ่มปกติ เสี่ยง/มีปัญหาได้ การส่งเสริมนักเรียนมีการส่งเสริมนักเรียนที่หลากหลาย การป้องกันและแก้ไขปัญหามีการนำข้อมูลไปใช้แก้ปัญหาอย่างได้ผล การส่งต่อนักเรียนมีการใช้ ข้อมูลในการแก้ไขพฤติกรรมและรู้วิธีการส่งต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ อย่างทั่วถึงและตรงสภาพปัญหาสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปอย่างดีและอบอุ่น นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้ เรียนอย่างมีความสุข มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

ธงชัย วิทยาภูล (2547) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาครูที่ปรึกษาในการดำเนินงานตามระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนห้วยลึกผดุงศึกษา อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ศึกษาตาม กรอบการศึกษา 5 ด้าน ผลการศึกษาพบว่า ครูที่ปรึกษาได้ดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนเฉพาะในส่วนที่ยังเป็นปัญหา คือ ด้านการส่งเสริมนักเรียน ครูที่ปรึกษายังขาดการให้ ความสำคัญในการจัดกิจกรรมและการจัดกิจกรรมยังขาดความต่อเนื่อง จากการประชุมกลุ่มผู้ร่วม ศึกษาได้กำหนดให้มีการจัดฝึกอบรมครูที่ปรึกษาเพิ่มอีก 1 ครั้ง โดยการจัดกิจกรรมที่เน้นในสอง ด้านที่ยังเป็นปัญหา หลังการจัดกิจกรรม พบว่า ครูที่ปรึกษามีความรู้ ความเข้าใจและสามารถจัด กิจกรรมด้านการส่งเสริมนักเรียนและด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาดีขึ้น

นิกร ทองทิพย์ (2550) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในความดูแล มีการใช้แบบประเมินพฤติกรรม (SDQ) แต่นักเรียนสื่อสารด้วยภาษาไทยไม่ได้และไม่สามารถเยี่ยมบ้านนักเรียนที่อยู่ในถิ่น ทูรกันดารมีการวางแผนในการคัดกรองนักเรียน โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา และกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษแต่นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ชัดเจนจึงจัดกลุ่ม ได้ยากมีการจัดกิจกรรม บันทึก รายงาน กิจกรรมโฮมรูมและกิจกรรมในหอพัก และมีการประชุม ผู้ปกครอง แต่ขาดอุปกรณ์ในการพัฒนานักเรียน และครูไม่มีเวลาให้กับนักเรียนมีการมอบหมาย หน้าที่ให้นักเรียนรับผิดชอบงานในห้องเรียน มีการจัดทำแนวทางในการช่วยเหลือนักเรียนแต่ นักเรียนไม่ยอมรับการช่วยเหลือจากครู นอกจากนี้ได้มีการส่งต่อไปให้ฝ่ายปกครอง ครูพยาบาลได้ ช่วยแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนแต่ครูเวรประจำหอนอนไม่ส่งต่อนักเรียนที่ป่วย

ษมาภรณ์ สายวงศ์ปัญญา (2548) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง

เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการดำเนินการประเมินตนเองด้านความสามารถในการดำเนินการและความคิดเห็นที่มีต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก ปัญหาในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีปัญหาน้อย ส่วนแนวทางในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยตนเอง ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูประจำชั้นควรไปเยี่ยมบ้านนักเรียนให้ครบทุกคน ด้านการคัดกรองนักเรียน ระบบการคัดกรองนักเรียนสามารถแก้ไขนักเรียนได้ตรงกับปัญหา ด้านการส่งเสริมนักเรียน โรงเรียนควรมีระบบการส่งเสริมนักเรียนที่ชัดเจน มีแผนงาน โครงการ กิจกรรมและงบประมาณรองรับ ด้านการสังเกตเห็นว่าโรงเรียนควรมีระบบการส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกอย่างชัดเจน ส่วนในด้านการดำเนินการอื่น ๆ พบว่าโรงเรียนควรมีการประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ราตรี คนเล็ก (2550) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวชิราลัย อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนวชิราลัย ผู้บริหารและครูผู้สอน รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและบันทึกชีวประวัติของนักเรียนได้รายงานผลการพัฒนาคุณภาพนักเรียน จำแนกนักเรียนตามผลการเรียน มีกิจกรรมโฮมรูม ประชุมผู้ปกครอง จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมในการช่วยเหลือนักเรียน ติดตามและประเมินการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและมีการบันทึกการส่งต่อไปยังครูที่เกี่ยวข้องภายในโรงเรียน

เสถียร ทามัง (2551) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าได้ปฏิบัติเกือบทุกงาน โดยได้ใช้แบบประเมินพฤติกรรม (SDQ) ได้เยี่ยมบ้าน วางแผนการคัดกรอง จัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ให้ความรู้ครูในการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียน เชิญผู้ปกครองมารับทราบถึงความจำเป็นในการส่งต่อนักเรียน ส่วนปัญหาที่พบคือ จัดกิจกรรมแนะแนวให้นักเรียนน้อยและนักเรียนมีปัญหาซับซ้อนเกินความสามารถที่จะช่วยเหลือได้

อุทัย วงศ์จันทร์ (2552) ศึกษาเรื่อง สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนที่จัดการศึกษา ช่วงชั้นที่ 1-3 ในอำเภอฟาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต 5 ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดที่สำคัญๆ คือ มีการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนและมีการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน การทำความรู้จักกับนักเรียนเป็นรายบุคคลและมีการประสานงานกับครูที่รับนักเรียนจากการส่งต่อ สำหรับ

ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการส่งต่อ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ตามลำดับ ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ได้แก่ ควรมีการสร้างสรรค์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นรูปธรรมและควรให้ความสำคัญต่อการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา และที่สำคัญในระดับมาก คือ สามารถช่วยพัฒนานักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาให้มีพฤติกรรมดีขึ้น

จาดุรณ บุญพรมมา (2553) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนศรีสำราญวิทยา อำเภอรพเรณู จังหวัดหนองคาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ผลการศึกษา พบว่า การปฏิบัติงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูผู้ปฏิบัติงานนั้น ไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มที่เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาเพียงผู้เดียว ทำให้ปฏิบัติงานบางขั้นตอนล่าช้า เนื่องจากนักเรียนภายใต้การดูแลมีจำนวนมาก เช่น การเก็บระเบียบสะสม การประเมินพฤติกรรมเด็กเพื่อการคัดกรอง ครูรู้จักนักเรียนเป็นบางคนเฉพาะกลุ่มที่มีจุดเด่น ทำให้เกิดปัญหาการดำเนินงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนั้น จึงมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการ ศึกษาเอกสาร ประชุมปฏิบัติการและการนิเทศ หลังการพัฒนาพบว่า กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ความเข้าใจสามารถดำเนินงาน ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ แต่ยังมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ร่วมกันแก้ปัญหาโดยพัฒนาในวงจรที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การนิเทศจนทำให้บุคลากรเกิดความรู้ความเข้าใจสามารถดำเนินการด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เป็นอย่างดี และนำสู่การปฏิบัติได้ตามขั้นตอนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้ง 5 ขั้นตอน และมีการตั้งคณะกรรมการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปแบบทำงานโดยมีการประสานงานร่วมมือทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ครูผู้สอน คณะผู้บริหาร โรงเรียนตลอดจนผู้ปกครอง การดำเนินการปฏิบัติงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนภายในโรงเรียนได้อย่างทั่วถึงครูเข้าใจในบทบาทของผู้ดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สายัณต์ คลภักดี (2553) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโคกกลางราษฎร์พัฒนา อำเภอมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาบุคลากรด้านการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโคกกลางราษฎร์พัฒนา อำเภอมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศภายในโรงเรียน และการเยี่ยมบ้านนักเรียน การประชุมเชิงปฏิบัติการในการดำเนินงานตามระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน วางแผนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริม 4) การป้องกันและแก้ปัญหา และ 5) การส่งต่อ

สมพร ใจบุญนอก (2553) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนแม่อนวิทยาลัย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ได้เก็บข้อมูลนักเรียนได้วางแผนการคัดกรองนักเรียน และคัดกรองนักเรียนเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา ในการส่งเสริมนักเรียน ได้บันทึกกิจกรรมโฮมรูม ได้จัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนปีละ 1 ครั้ง ได้จัดกิจกรรมอบรมจริยธรรมประจำสัปดาห์ จัดกิจกรรมกีฬาเพื่อสุขภาพและประชุมผู้ปกครองนักเรียนที่ปรึกษาหารือเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ได้ให้ความรู้แก่นักเรียนในการศึกษาต่อ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดห้องหรือสถานที่ให้คำปรึกษา เชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้แก่นักเรียนและจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการ ในการส่งต่อนักเรียน ได้ให้ฝ่ายกิจการนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนปัญหาที่พบ ผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนได้เสนอว่า ครูยังไม่รู้จักนักเรียนดีพอ

สุนันทา ประทุมรัตน์ (2553) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาครูด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านม่วง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ครูโรงเรียนบ้านม่วงมีความรู้ความเข้าใจสามารถดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดีขึ้น แต่ยังมีปัญหาในการปฏิบัติ จึงได้ร่วมกันแก้ปัญหาโดยพัฒนาในวงรอบที่ 2 ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ สามารถดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เป็นอย่างดีและปฏิบัติได้ตามขั้นตอนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนภายในโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง ครูเข้าใจในบทบาทผู้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งส่งผลช่วยเสริมสร้างคุณภาพที่ดีให้แก่เด็กนักเรียนทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรมและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ศิรินาถ คุณมา (2553) พบว่า ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลไว้ว่าได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในความดูแลช่วยเหลือนักเรียน เยี่ยมบ้านนักเรียน วางแผนการคัดกรองนักเรียน จัดกิจกรรมชุมนุม จัดกิจกรรมโฮมรูม ให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาให้นักเรียน ขณะที่ส่วนน้อยได้เสนอปัญหาไว้ดังนี้ เวลาดำเนินการพบปะนักเรียนมีจำกัด ติดต่อกับผู้ปกครองค่อนข้างยากเพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนและโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนามีน้อย โดยมีข้อเสนอแนะคือครูที่ปรึกษาและครูที่สอน ควรช่วยกันดูแลนักเรียน ควรมีการสรุปการคัดกรองอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ครูที่ปรึกษาควรส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนให้ร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและควรมีงบประมาณสำรองไว้ให้เพียงพอ

บลูล์ (Bull. อ้างถึงใน ธงชัย วิทยาภูล, 2547) ศึกษาระดับความคล่องตัวทางกฎหมายของ ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน 4 ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยของโรงเรียน สิทธิรัฐธรรมนูญของนักเรียน วินัยสำหรับนักเรียนที่แตกความสามัคคีกันและการที่นักเรียน ถูกกดขี่ทางเพศ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความคล่องตัวดังกล่าว กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 190 คน จากทั้งหมด 226 คน ในรัฐ โคโลราโด วิธีการศึกษาใช้แบบสอบถามให้ผู้บริหารประมาณค่าระดับความคล่องตัวของตนจาก การจัดประชุม เพื่ออภิปรายเรื่องวินัยกับนักเรียนและผู้ปกครองรวมทั้งครอบครัวได้เชิญอัยการ มาร่วมประชุม ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารมีความคล่องตัวอยู่ในระดับมากในด้านสภาพแวดล้อมที่ ปลอดภัยของโรงเรียน การค้นหา และการจัดคุม ยกเว้นด้านการใช้สุนัขดมกลิ่นและการตรวจ ปัสสาวะ เพื่อหาสารเสพติดในความครอบครอง รวมทั้งกระบวนการที่ถูกต้องเป็นธรรมเนียม ยกเว้นการ กล่าวถึงพฤติกรรมอาชญากรรมนอกวิทยาเขตของนักเรียนและการร้องขอให้นักเรียนเป็นพยาน ส่วนความคล่องตัวอยู่ในระดับต่ำ ในด้านการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ครั้งที่ 1 และเสรีภาพในการ แสดงออกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการเซ็นเซอร์งานของนักเรียน การควบคุมวินัย นักเรียนที่การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นปัญหาการนำคนอื่นเข้ามาแทนนักเรียน การถูกกดขี่ทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของปัญหาในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพนักงานลูกจ้าง มีความสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญ ด้านการบริหารกับระดับความคล่องตัวในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยของโรงเรียน และสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของนักเรียน ส่วนประสบการณ์ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับ ความคล่องตัวมีนัยสำคัญระหว่างความถี่ของเหตุการณ์ทางวินัยกับความคล่องตัวเมื่อจัดการกับการ คั่นตัวและการจับกุม

สรุปผลจากงานวิจัยที่ได้ศึกษามาจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่า สภาพแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ ในปัจจุบันส่งผลกระทบ ทำให้เด็กและเยาวชน ประสบกับปัญหาด้านครอบครัว ปัญหาด้าน การดำเนินชีวิต และปัญหาด้านการเรียน เนื่องจากขาดการดูแลและเอาใจใส่จากครอบครัว พ่อ แม่และผู้ปกครอง ดังนั้น ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้น จึงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ควรเข้าไปดูแลช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เด็กและ เยาวชนเกิดความรู้สึกรับรู้ มีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน มีความสุขในสังคม มีพฤติกรรม ที่พึงประสงค์ และเป็นพลเมืองที่ดีเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป